ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 6 (18388) | 1990 ий 7 январь, рушарня | Акше 3 ыр

Марий АССР Верховный Совет Президиумышто

Марий АССР Верховный Совет Президиум тений 5, 6 январьыште РСФСР калык депутатыш да Марий АССР Верховный Советын калык депутатышкыже кандидат-влак дене вашлиймашым эртарен. Калык депутатыш кандидат-влакын правовой положенийышт да статусышт нерген докладым Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель В. И. Романов ыштен. Тудо погынышо-влакым ойырымо кандидат-влакын качественный составышт дене палдарен. СССР калык депутат-влакым сайлыме практикым шотыш налын, тудо кандидат-влакын сайлымаш деч ончычсо программыштым ямдылыме, нунын избиратель-влак дене вашлиймашыштым эртарыме дене кылдалтше южо йодышым тарватен, сайлымаш деч ончычсо кучедалмашын ойыртемже да республикысе проблемылам решатлымаште нунын вкладышт нерген ойлен. Ойырымо кандидат-влак кокла гыч 90 процент утлаже ондак депутатлан сайлалтын огыл, тидым шотыш налын, калык депутатыш кандидат-влакын да нунын доверенный еҥыштын правовой положенийышт да пашашт шотышто гарантий нерген радамлын умылтарен ойлымо.

Республикым социально-экономически вияҥдыме южо йодыш дене, тыгак избиратель-влакын наказыштым формироватлыме радам дене погынышо-влакым Марий АССР Госплан председатель В. А. Галавтеев палдарен.

Вашлиймаште лийше-влак ятыр йодыш дене икте-весым шке шонымаш дене палдареныт.

Вашлиймаште КПСС Марий обкомын первый секретарьже Г. А. Посибеев лийын.

Марий Эл

увер, событий, факт

ЙОШКАР-ОЛА

Российыште икымше

Москваште РСФСР Минбытысе кыдалаш специальный учебный заведений-влакын научно-технический творчество вызымше смотр-конкурсышт эртен.

Коло участник коклаште тушто Йошкар-Оласе технологический техникумат лийын. Смотр-конкурсышто тудо шӱдӧ наре тӱрлӧ экспонатым ончыктен. Тунемше-влакын пашаштым кӱкшын аклыме. Техникум икымше верыш лектын да Диплом, окса премий дене палемдалтын.

Кызыт оҥай экспозиций техникумыштак ончыкталтеш.

В. ЛАРИН.

ЗВЕНИГОВО

Салам мут — ветеранлан

Январь тӱҥалтыште «Передовик» райгазет шкенжын ик эн шогго пашазе корреспондентше Яков Афанасьевич Головком 70 ий темме дене шокшын саламлен.

Тудо — печать дене таҥым шукертсек кучышо-влак кокла гыч иктыже. П. В. Ямбарцев, М. А. Смирнов, И. П. Михайлов, М. Н. Коротков да моло ветеран семын, возыде ок чыте, тӱрлӧ проблемым нӧлталеш, юнкор-...

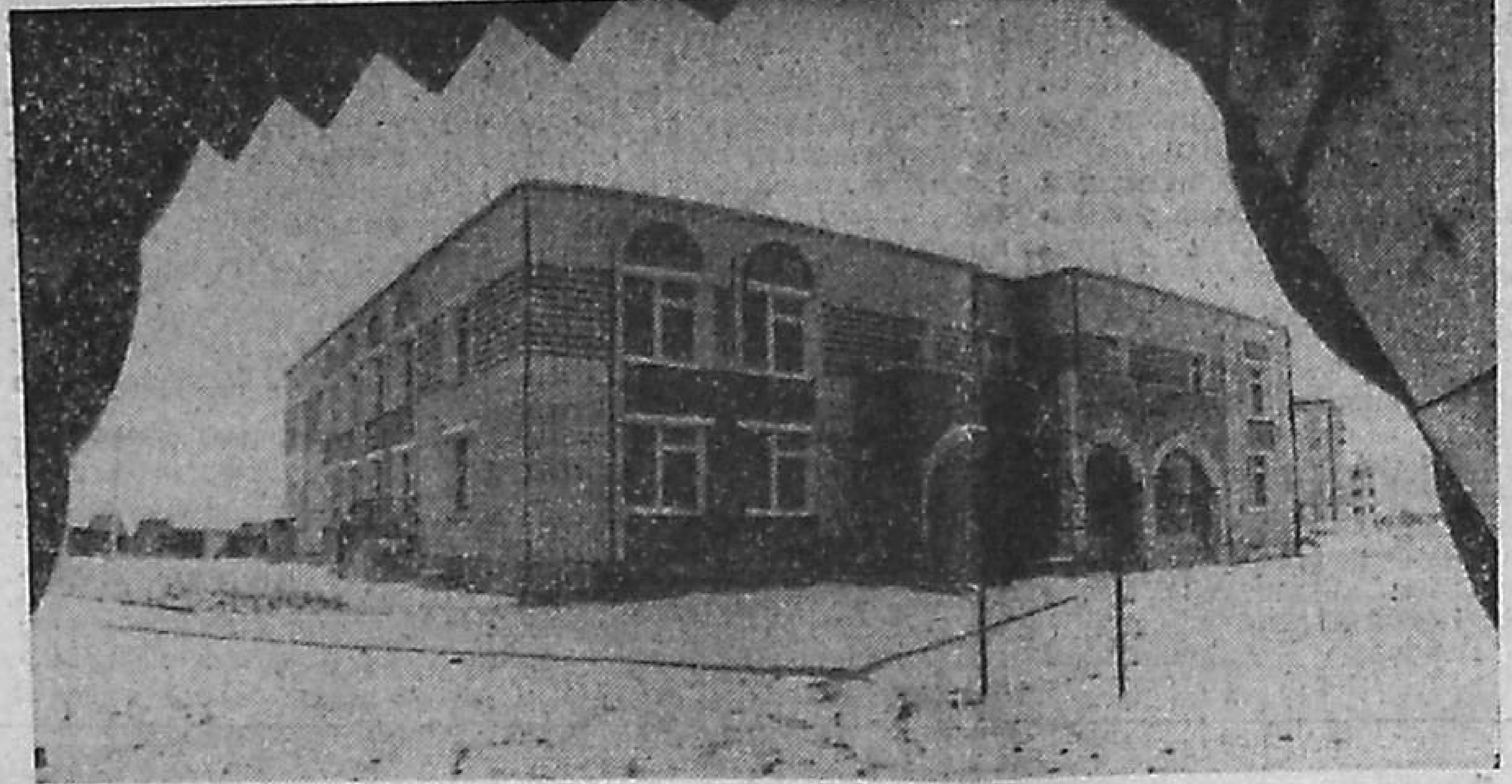

Шернур

ЙОМАКЫСЕ ГАЙ

Лач тыгай пӧрт поселкысо микрорайонышто нӧлталт шогалын. Тиде — йоча сад. Ынде тушко «Сернурскагрокоопземпром» кооперативыште ыштыше пашаеҥ-влакын 330 икшывышт куанен коштaш тӱҥалыт. Садикым чоҥаш ик миллион утла теҥге окса каен. Тудым «Марийскагрострой» объединенийысе «Сернур с к и й» ПМК-н строительже-влак нӧлтеныт да кодшо кечылаште сдатленыт.

Тыгай чапле сад Шернур поселкышто кызыт марте лийынжат огыл ыле. Тыште икшыве-влаклан шыгыр ок лий. Нунын модмо да малыме пӧлемышт йоҥгыдо да волгыдо. Тӱрлӧ мебельым (изи ӱстел ден пӱкеным, изи кроватьым, вургем оптaш шкафым), кухня ден прачечныйлан кӱлшӧ оборудованийым кондымо да верандыме.

Строитель-влак чыла латныл группылан тӱнӧ модмашлык площадкым, верандым, изи пӧртым ыштеныт. Нӧргӧ кап-кылым пеҥгыдемдашат йӧн уло. Тидлан тӱрлӧ спортивный снарядым кудывечеш верандыме. Садикым сӧралын печен шындыме.

Талукат пеле жап чоҥалтше объектыште мехколоннысо каменщик ден плотник, штукатур ден маляр-влаклан чот тыршашышт логалын. Чумыр пашам Светлана Тупанова ден Серафима Мошкинан бригадышт гыч отделочница-влак мучашленыт.

Вашке С. А. Кудрявцеван вуйлатыме йоча садын коллективше икшыве-влакым куанен вашлиеш. Йомакысе гай сылне пӧрт кӧргӧ юарлыме йӱк дене темеш.

В. АКТУГАНОВА.

Снимкылаште: Шернур поселкысо у йоча сад; С. Тупанован бригадыж гыч отделочница-влак.

М. Сидоровын фотожо.

У технологий почеш

«Волжскпродмаш» объединенийын коллективше вичинжым пытартыш ийыштыже ...

ЙОМШЫМ ОТ ПӦРТЫЛТӦ,

але Пашаче коллективлаште пайдалык верч кузе тыршат

«ЙОМШЫМ от пӧртылтӧ», — маныт калыкыште. Тиде шулдыран ойсавыртыш калык озанлыкым экономический реформа йогыныш кусарымаште у, жаплан келшыше сыным налеш. Ынде завод ден фабрика-влак шке кӱшешышт илаш да тыршаш тӱҥалыныт. Кузе пашам ыштат, тугак илат. Кушто аныклышаш да перегышаш, продукцийын шке акшым шулдештараш роскотым шагалемдышаш верч тыршат гын, тушто коллективат поян. А кушто тӱрлӧ йомдарымашлан корным петырен огыт керт, кушто дисциплина лушкыдо, тушто коллектив, маньмыла, пеле шужен ила.

Вӱргем ургымо «Труженица» фабрикыште производительный огыл йомдарымаш нерген мут лекмеке, экономический служба пашаеҥ-влак ышт шылте: эше шукерте огыл тидлан кӧра ятыр тӱжем теҥгеаш продукций лукталтде кодын. Кызыт сӱрет вашталтын. Вургемым чаплым ургаш тунемыныт. Начар изделийлан штраф йӧршеш пытен. Банкыште налме кредитым жапыштыже огыл пӧртылтымылан ондак йомдарымаш кугу лийын. Ынде тыгай уке. Икманаш, фабрикын финанс пашаже шке верышкыже шинчын.

Тидлан мо йӧным ыштен? Чыла гаяк тошто ургымо машинам у дене алмаштыме деч посна моло ӧрдыж полыш лийын огыл. Чылажымат коллектив шке вийже дене ыштен. Специалист-влак чулымештыныт. «А ондакше тидлан мо мешаен?» — манын йодын кертыт. Туҥам пашам вес семын ончен. Ынде аренда годым кажныже оза койышым ончыктышаш. Ургызо-влак тыгак ыштат. Чыла тӱрлӧ йомдарымашлан чумыр коллектив мутым куча.

«Марийский» ЭПК. Йошкар-Оласе шӧр, кинде продукт комбинат-влак арендыш йӧнжым шижыныт да кызыт пайдалыкым нӧлтен толыт. Моло предприятий дене таҥгастарымаште тыште производительный огыл йоммаш уке гаяк. Санденак нунын парышыштат коллективын тыршыме семынак толеш. Тидыже теве мо нерген ойла: моло коллективыштат жапын тергыме ончыл йӧнлан эсерташ чулымын шижшаш улыт.

Палемдаш уто огыл: озанлык расчетын кокымшо модельышкыже да арендыш кусныашо, кооператив йӧн дене вияҥше производственный коллектив-влак лектышым писынрак нӧлтен толыт, парыш пеҥгыдын куштеш, продукцийын шке акше пальнак шулдештеш. Тевe мом тӱҥлан шотлыман: нуно паша вийым шагалемден толмо гутлаштак продукцийым шукырак лукташ тӱҥалыныт. А ешартыш парышым тӱрысек роскотым шагалемдыме, тӱрлӧ йомдарымашым пытарен толмо кӱшеш налме. Манаш лиеш.

Республикынан озанлык расчетыш кусныаш ямдылалтмыкым шотыш налаш гын, ...

ций-влакын ыштен шуктыдымышт нерген ойла. Озанлык механизмым уэмдыме пагытыште нуно коллективысе кажне еҥ деч пентыдын йодшаш улыт.

Производительный огыл йомдарымашын ик амалже — дисциплина начар. Промышленностьышто ӱмаште икымше пел ийыште 43 тӱжем еҥ-кече йомын. Кажне кечын 341 еҥ пашаш лектын огыл, манаш лиеш. Тыгай йомдарымашлан кӧра гына нил миллион утла теҥгеаш продукцийым пуэн шуктымо огыл. Тидын нерген кажныже шоналтышаш.

Юринысе валяльно-войлочный комбинатыште кокла шот дене кече еда кум еҥ пашаш огеш лек гынат, ни вуйлатыше, ни партийный, профсоюз организаций-влак, ни пашаче коллективын советше тургыжланаш амал уке манын шонат, очыни. Сандене кодшо ий икымше пел ийыште гына тыште 385 еҥ-кече йомын. Чумыр йомдарымаш 251 тӱжем теҥгеш шуын. Предприятий ик декада яра шоген, манаш лиеш. «Мархолодмаш» объединений тидлан кӧра тынарак йомдарен. Производительный огыл йомдарымаш да брак «Волжскпродмаш» объединенийыште, «Волжскпромстрой» трестысе КПП-ште, стройиндустрий предприятийлаште да икмыняр моло вере шукак погына.

Дисциплиным пентыдемдышаш, йомдарымашым пытарышаш верч эн ончыч бригада ден участкылаште кучедалшаш улыт. Изирак коллективыште кажныже — весын шинча ончылныжо, кӧн кузе ыштымыже раш коеш. Производство вуйлатыше, бригадир ден мастер-влак дисциплина верч эн ончыч вуйын шотышаш улыт. Но, мутлан, «Волжскпродмаш» объединенийыште южо цех начальник ден мастер-влак пашаште йӱшӧ вуя перныл коштыт гын, пашазе-влакше деч мом вучыман? Санденак паша жапыште кочо вӱдым подылмо да карт дене модмо койышым куклен огыт керт. Тыште ӱмаште прогуллан кӧра 200 утла еҥ-кече, эмганымылан кӧра 300 наре еҥ-кече йомын. Шуко предприятийыште минутым шӧртньӧ акеш ужыт гын, объединенийыште шагатым шотыш огыт нал.

Тыште тыгак браклан кӧра 31,6 тӱжем теҥгеаш продукций йомын. «Волжск» объединенийыште лукмо 4,6 тӱжем теҥгеаш мебельлан вуйшиймаш пурен. Ончылнысе дене таҥгастарымаште начар продукцийлан штраф кок пачаш кугемын. Йошкар-Оласе строительный материал ден конструкций заводышто ямде продукций склад укелан кӧра кум тӱжем кубометр наре керамзит техника йымалан тошкалтын, пуракыш савырнен. Йоммаш кудло тӱжем утла теҥгем вончен. Сандене тудын шке акше кумыл теҥгелан шергын толеш.

Начар продукцийлан кӧра йоммаш эркын иземеш. Тыштыже, мутат уке, паша-...

Избиратель-влакын клубыштышт

ОНЧЫГЕЧЕ Йошкар-Олаште, Сеҥымашын XXX идалыкше лӱмеш культура дворецыште, избиратель-влакын клубыштышт партийный, совет пашаеҥ-влак да СССР калык депутат Н. А. Самсонов дене вашлиймаш эртен.

РСФСР калык депутатыш сайлыме шотышто окружной избирательный комиссий (836-шо №-ан Заречный территориальный округ) председатель В. П. Маршанов да Йошкар-Ола горсовет исполкомын организационный отделжым вуйлатыше Е. И. Сергеев погынышо-влакым РСФСР калык депутатыш, Марий АССР Верховный Совет да Йошкар-Ола горсовет калык депутатыш кандидат-влакым ойырымо результат дене палдареныт.

836-шо №-ан территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатын мандатшым налшаш верч лу кандидат кучедалаш тӱҥалеш. Кӧ эн келшен толшо лиеш — сайлымаш кечын избиратель-влак каласат.

Марий АССР Верховный Совет калык депутат-влакым сайлыме шотышто Йошкар-Олаште 56 избирательный округым ыштыме, нунын деч 183 кандидатым ойырымо.

37 округышто кумыт да тылечат шукырак, 14 округышто кок, вич округышто ик кандидат дене ойырымо. 54-ше №-ан Строительный избирательный округышто Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш избиратель-влак 16 кандидат гыч иктыжым сайлышаш улыт.

164 кандидат але марте республикысе кӱшыл органын депутатше лийын огыл.

Йошкар-Ола горсоветыш 150 округ деч 454 кандидатым ойырымо. Иктым поснак палемдыман: Марий АССР Верховный Совет калык депутатышкат, Йошкар-Ола горсовет калык депутатышкат кандидатлан пашазе ден самырык-влак кокла гыч пеш шагал еҥ ойыралтын.

Клубышто тыгеч ончыч погынымо годым избиратель-влак партийный пашаеҥ-влаклан пашадарым молан тыге вучыдымын да поснак чот кугемдыме нерген каласкалаш йодыныт ыле. Сандене кызыт тиде йодышлан КПСС Марий обкомын дела управляющийжын заместительже П. Г. Лапин вашештен. Тудын умылтарымыж гыч тевe мо раш: партийный пашаеҥ-влаклан пашадар партийный бюджет гыч тӱлалтеш, тиде бюджетыште кумогай дефицит уке, влакше аппаратым шагалемдымылан кӧра пашадарым кугемдаш йӧн лийын.

СССР калык депутат Н. А. Самсонов избиратель-влаклан Кокымшо съездын ыштыме пашаж нерген каласкален, шуко йодышлан вашмутым пуэн.

Клубын погынышо-влак ятыр уверым пален налыныт. Икте гына чаманымашым луктын: мероприятийыш пеш шагал еҥ толын ыле. Тугеже кӱлеш организаторский паша эртаралтын огыл. Адакше тыгай амалымат ончыкташ лиеш: вашлиймаште избиратель-влак шке йодыш-...

те нуным вкладышт нерген ойлен. Ойырымо кандидат-влак кокла гыч 90 процент утлаже ондак депутатлан сайлалтын огыл. тидым шотыш налын. калык депутатыш кандидат-влакын да нуын доверенный еҥыштын правовой положенийышт да пашаш шотышто гарантий нерген радамлын умылтарен ойлымо.

Республикым социально-экономически вияҥдыме южо йодыш дене, тыгак избиратель-влакын наказыштым формироватлыме радам дене Марий погынышо-влакым Марий [illegible] председатель В. А. Галавтеев палдарен.

Вашлиймаште лийше-влак ятыр йодыш дене икте-весым шке шонымаш дене палдареныт.

Вашлиймаште КПСС Марий обкомын первый секретарьже Г. А. Посибеев лийын.

У технологий почеш

«Волжскпродмаш» объединенийын коллективше вичияшын пытартыш ийыштыже у ошкылым ышташ шона. Производствын пайдалыкшым кугемдыме шотышто план дене келшышын, кодшо ийыште шагал огыл ыштен кодымо.

Теве тысе металлург-влак Киевысе чойным велыме проблема институтын специалистше-влак дене пырля у технологийым шындареныт. Тидлан кӧра брак палынак шагалемын. У технологий куд шӱдӧ тӱжем теҥгеаш экономический пайдам пуэн. Тылеч посна, кумло кум ончыл йӧным илышыш пуртымо дене 75 тӱжем теҥгем перегенкодымо. Гидрораспределитель ден моторедукторым качествын эн кӱкшӧ категорийжылан аттестоватлыме.

Илыме вер ешаралтеш

«Маригражданстрой» объединенийын коллективше кодшо ийыште план деч уто 3,8 тӱжем квадратный метр илыме верым чоҥен. А вичияш тӱҥалтыш гыч тиде тӱҥ показательым латныл тӱжем квадратный метрлан ончылтат.

У ийыштат коллективлан шокшым кергалтен тыршаш перна. Тудо 57 тӱжем квадратный метр илыме верым шуктышаш. Тидыже кодшо ийысе деч латкок тӱжем квадратный метрлан шукырак лиеш.

Ан. АНДРЕЕВ.

тушто Йошкар-Олан [illegible] логический техникумат лийын. Смотр-конкурсышто тудо шӱдӧ наре тӱрлӧ экспонатым ончыктен. Тунемше-влакын пашаштым кӱкшын аклыме. Техникум икымше верыш лектын да Диплом, окса премий дене палемдалтын.

Кызыт оҥай экспозиций техникумыштак ончыкталтеш.

В. ЛАРИН.

ЗВЕНИГОВО

Салам мут — ветеранлан

Январь тӱҥалтыште «Передовик» райгазет шкенжын ик эн шонго пашазе корреспондентше Яков Афанасьевич Головком 70 ий темме дене шокшын саламлен.

Тудо — печать дене таҥым шукертсек кучышо-влак кокла гыч иктыже. П. В. Ямбарцев, М. А. Смирнов, И. П. Михайлов, М. Н. Коротков да моло ветеран семын, возыде ок чыте, тӱрлӧ проблемым нӧлталеш, юнкор-влак дене вашлиеш, газетыш уверым колташ молымат кумыланда.

А редакцийын тыгай ӱпиале полышкалышыже шӱдӧ коло чоло погына. Ӱмаште чылаже кум тӱжем наре серыш пурен, Тышеч кум ылымше ужашыже шке вержым газет страницылаште муын.

В. ЯКИМОВ.

СОВЕТСКИЙ

Паша вургем, пеледыш

«Алексеевский» госплемзаводын сӧсна комплексыштыже паша вургемым ургымо цех почылтын.

Тиде пашам Фаина Васильева, Лидия Кораблева да Галина Ялпаева кумылын шуктат. Тыгай сатум, тыгак халатым озанлыкысе механизатор, вольык ончышо-влак куанен налыт. Йодмаш пошкудо колхоз ден совхозла гычат пураш тӱҥалын.

Комплекс пеленак теплица уло. Тушто пеледышым ончен куштат. Розам, тюльпаным Семеновка профтехучилищын выпускницыже Маргарита Ситникова кушта. Удырамаш кече пайремлан шке пӧлекше дене тудо верысе калыкым куандараш ямдылалтеш.

Э. ИВАНОВ.

кошташ тӱҥалыт. Садикым чоҥаш ик миллион утла теҥгем окса каен. Тудым «Марийскагрострой» объединенийысе «Сернур с к и й» ПМК-н строительже-влак нӧлтеныт да кодшо кечылаште сдатленыт.

Тыгай чапле сад Шернур поселкышто кызыт марте лийын огыл ыле. Тышке икшыве-влаклан шыгыр ок лий. Нуным модмо да малы-

Строитель-влак чыла ныл группылан тӱнӧ модмашышт площадкым, верандым, изи пӧртым ыштеныт. Нӧргӧ кап-кылым пеҥгыдемдашат йӧн уло. Тидлан тӱрлӧ спортивный снарядым кудывечеш вераҥдыме. Садикым сӧралын печен шындыме.

Талукат пеле жап чоҥалтше объектыште мехколонныcо каменщик ден плотник, штукатур ден маляр-

коллективше икшыве-влакым куанен вашлиеш. Йомакысе гай сылне пӧрт кӧргӧ юарлыме йӱк дене темеш.

В. АКТУГАНОВА.

Снимкылаште: Шернур поселкысо у йоча сад; С. Тупанован бригадыж гыч отделочница-влак.

М. Сидоровын фотожо.

МЕДВЕДЕВО

Клуб ӱжеш

Партий райкомын политический просвещений кабинетыштыже «Ориентир» агитационно - пропагандистский клуб почылтын.

Тушто сайлымаш вашеш ятыр организаторский да идейно-политический паша эртаралташ тӱҥалеш. Пайдале полышым агитационно-пропагандистский активын членже веле огыл, избиратель-влакат налыт. Клубышто таче марте икмыняр занятийым эртарыме.

Л. ФЕДОРОВ.

У ТОРЪЯЛ

Торашке коштде

Руш Шуй — «Урал» колхозышто ик эн мӱндыр ял. Тыште илыше калык ондак шуко йӧндымылыкым чытен, эсогыл кочкыш продуктым налаш райцентрыш кошташыже логалын.

Ынде чыланат куштылгын шӱлалтеныт. Ялыште шукерте огыл у кевыт омсажым почын. Тудым колхоз озанлык йӧн дене чоҥен. Кызыт магазинышште кочкыш изделий деч посна тӱрлӧ промышленный сатум налаш лиеш. Пошкудо Шӱвылак сельсоветыш пурышо ялла гычат Руш Шуй кевытыш куанен коштыт.

А. ЯШМЕТОВ.

ОРШАНКА

Сылнылыкым — шӱм пелен

Педучилищыште творческий педагогика ушем шочмо да тӱнямбалсе историй, культура да йӱла арням эртарен.

Оҥай мероприятий-влакым шке группыштышт историк-влак А. П. Бурмистрова, Л. Д. Егошина, искусствовед И. Ф. Забелина, воспитатель-организатор Н. Ф. Золотова организоватленыт.

Марий краеведений дене посна урокым самырык педагог А. М. Кленов пуэн. Тидын годым тунемше-влак ончылно национальный культура да йӱла поянлык нерген верысе музей пашаеҥ Н. М. Меркулова, библиотекарь Л. А. Кабанова, журналист В. Г. Яналов оҥайын каласкаленыт.

Тематический арнян программыштыже кугу верым тӱнямбалсе художественный культурын ятыр шӧрынжылан ойырымо ыле. Туныктышо ден тунемше-влак руш искусство, Ренессанс да Просвещений саманысе литература, живопись, музыка нерген дискуссийым эртареныт.

Каласаш кӱлеш, тыште эстетический воспитаний тунемме программын ик тӱҥ ужашыжлан шотлалтеш. У тунемме ий гыч икымше кумшо класслаште музыка урокым эртарыше специалист-влакым ямдылаш тӱҥалыт. Тидлан куд еҥ Москвашке шинчымашым нӧлташ да пойдараш каен.

Г. ВАСИЛЬЕВ.

дукт комбинат-влак арендыш йӧнжым пижыныт да кызыт пайдалыкым нӧлтен толыт. Моло предприятий дене таҥастарымаште тыште производительный огыл йоммаш уке гаяк. Санденак нунын парышыштат коллективын тыршыме семынак толеш. Тидыже теве мо нерген ойла: моло коллективыштат жапын тергыме ончыл йӧнлан энгерташ чулымын пижшаш улыт.

Палемдаш уто огыл: озанлык расчетын кокымшо моделышкыже да арендыш куснымо, кооператив йӧн дене вияҥше производственный коллектив-влак лектышым писынрак нӧлтен толыт, парыш пеҥгыдын кушкеш, продукцийын шке акше палынак шулдештеш. Теве мом тӱҥлан шотлыман: нуно паша вийым шагалемден толмо гутлаштак продукцийым шукырак лукташ тӱҥалыныт. А ешартыш парышым тӱрыснек роскотым шагалемдыме, тӱрлӧ йомдарымашым пытарен толмо кӱшеш налме, манаш лиеш.

Республикынан озанлык расчетыш куснаш ямдылалтмыжым шотыш налаш гын, тидлан кажне объединений ден предприятий сайын ямдылалтшаш. Эн ондак, шагал роскот дене шукырак да чапле продукцийым лукташ йӧным мушаш. Ятыр коллективыште тыгак ыштат. А южыштыжо уто роскот деч эркын эрнат. Теве кодшо ий кум кварталаш паша итог ойла: промышленностьышто браклан кӧра 965 тӱжем теҥгеаш продукцийым йомдарыме, производительный огыл роскот 700 тӱжем теҥгем вончен. Тыште союзный подчиненийан предприятий-влак «ойыртемалтыт». Тӱрлӧ йомдарымаш гына 644 тӱжем теҥгеш шуын.

Тӱрлӧ сату ситыдыме нерген вуйшиймашым шуко колаш лиеш. Но кычкыркалаш йӧратыше кокла гыч шукынжо иктым умылаш огыт шоно: вет чылажымат ме шке кидна дене ыштена, Кузе тыршена, тугак илаш тӱҥалына. Мемнан кокла гыч кеч-кудыжо амал деч посна пашаш ок лек, прогулым ышта, але вес семын дисциплиным пудырта гын, тидыже шкенам кырыме дене иктак огыл мо? Элын экономикыже шолдырга. Иктын пашаш лекдымыжлан кӧра тудын олмеш весылан сменым шуяшыже перна, южгунам шуматкечынат ышташ логалеш. Тидыже предприятий вуйлатыше, пашаче коллективын советше, общественный организа-

[illegible] вуя першыл коштыт гын, пашазе-влакше деч мом вучымая? Санденак паша жапыште кочо вӱдым подылмо да карт дене модмо койышым куклен огыт керт. Тыште ӱмаште прогуллан кӧра 200 утла еҥ-кече, эмганымылан кӧра 300 наре еҥ-кече йомын. Шуко предприятийыште минутым шӧртньӧ акеш ужыт гын, объединенийыште шагатым шотыш огыт пал.

Тыште тыгак браклан кӧра 31,6 тӱжем теҥгеаш продукций йомын. «Волжск» объединенийыште [illegible] 4,6 тӱжем теҥгеаш мебельлан вуйшиймаш пурен. Ончылийсе дене таҥастарымаште начар продукцийлан штраф кок пачаш кугемын. Йошкар-Оласе строительный материал ден конструкций заводышто ямде продукций склад укелан кӧра кум тӱжем кубометр наре керамзит техника йымалан тошкалтын, пуракыш савырнен. Йоммаш кудло тӱжем утла теҥгем вончен. Сандене тудын шке акше кумшыл теҥгелан шергын толеш.

Начар продукцийлан кӧра йоммаш эркын иземеш. Тыштыже, мутат уке, пашазын сознательностьшо, пашам виктарымаш да технический нормирований ончыл верыш лекшаш. Кумыл деч посна ыштыме, производствым айда-лийже виктарыме да мучаш марте шонен шуктыде ыштыме норма улмо годым пайдалык нерген мутат лектын ок керт. Тыгай экшыкым пытарышашлан бригада-влакым коллективный подрядыш, озанлык расчетыш, единый наряд дене ыштымашке кусарыман. Тунам икте-весын шентеке шылын ыштыше огыт код.

Кажне пашазым чын озаш, коллективын пашаж верч вуйын шогышыш савыраш пижын улына гын, тыште перестройкышто айдеме фактор эн ончыко лекшаш. Тудо кузе тырша, пайдалык туге нӧлталтеш. Эл туге вийым пога. Сандене экономический реформым вияҥден да келгемден толын, тудын принципше да йӧнжӧ-влакым кажне коллективыш, кажне паша верыш шуктыман. Еҥ-влакын чапле мучаш результат верч тыршыме кумылыштым чарныде ылыжтен шогыман. Тыштыже цехласе партгруппа, предприятийласе партком, кажне коммунист вуйын шогышаш да примерым ончыктышаш. Тидыжым Советлашке сайлымаш да КПСС-ын XXVIII съездше вашеш ошкылмо жапыште палынак вияҥдыман.

[illegible] кандидатлан пашазе ден самырык-влак кокла гыч пеш шагал еҥ ойыралтын.

Клубышто тылеч ончыч погынымо годым избиратель-влак партийный пашаеҥ-влаклан пашадарым молан тыге вучыдымын да посна чот кугемдыме нерген каласкалаш йодыныт ыле. Сандене кызыт тиде йодышлан КПСС Марий обкомын дела управляющийжын заместительже П. Г. Лапин вашештен. Тудын умылтарымыж гыч теве мо рашемын: партийный пашаеҥ-влаклан пашадар [illegible] партийный бюджет [illegible] ыште нимогай дефицит уке, адакше аппаратым шагалемдымылан кӧра пашадарым кугемдаш йӧн лийын.

СССР калык депутат Н. А. Самсонов избиратель-влаклан Кокымшо съездын ыштыме пашаж нерген каласкален, шуко йодышлан вашмутым пуэн.

Клубыш погынышо-влак ятыр уверым пален налыныт. Икте гына чаманымашым луктын: мероприятийыш пеш шагал еҥ толын ыле. Тугеже кӱлеш организаторский паша эртаралтын огыл. Адакше тыгай амалымат ончыкташ лиеш: вашлиймаште избиратель-влак шке йодышыштлан чылаж годымак раш да тичмаш вашмутым огыт кол. Теве тиде гана тыгай йодыш шындалтын ыле: Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш вич округ деч ик кандидат дене веле ойырымо; каласыза, пожалуйста: кӧ улыт нине кандидат-влак, лӱмышт кузе? Кажныж дене палдарыза.

Ответственный пашаеҥ-влак нине кандидат-влакын фамилийыштым каласен огытыл: ала огыт пале, ала ынешт ойло. «Кугу вуйлатыше-влак улыт, ончыза», — зал гыч йӱк шоктен.

В. ФЕДОРОВ.

Республикын наградыже

Партийный ден Совет органлаште шуко ий тыршен пашам ыштымыжлан Марий АССР Министр-влак Совет председательын заместительже Геннадий Семенович **Петров** Марий АССР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 5 январьысе Указше почеш Марий АССР Верховный Совет Президиумын Почетный грамотыж дене наградитлалтын.

КАЛЫК ТВОРЧЕСТВО ФЕСТИВАЛЬ УМБАКЫЖЕ ЭРТА

Марий АССР Министр-влак Советын заседаний залыштыже калык творчество кумшо Всесоюзный фестивальым эртарыме шотышто республиканский оргкомитет погынен ыле. Тудым оргкомитет вуйлатыше, республикысе Министр-влак Совет председательын заместительже Р. А. Кулалаева вӱден. Заседанийыште Йошкар-Ола горисполком председательын заместительже А. Н. Ивановын отчетшым колыштмо. Тудо республикын столицыштыже фестиваль кузе каен шогымо нерген каласкален. Вара оргкомитет член. йодышым каҥашаш ямдылыше пашаеҥ — облсовпрофын воспитательный паша, культура да спорт отделжым вуйлатыше В. И. Михеев икмыняр пайдале ой-каҥашым пуэн.

Палемдыме: калык творчество кумшо Всесоюзный фестиваль — а тудо «Калыкын творчествыжым — элнам уэмдыме пашалан» ӱжмаш почеш эртаралтеш — Йошкар-Олаште культура дворец ден пӧртлаште, клублаште, пашаче коллективлаште ончылий шошым творческий вашлиймаш, отчетный концерт, калык талант пайрем дене тӱҥалын. Чыла тӱҥ мероприятий оласе культурно-спортивный комплексын паша планже почеш эртаралтеш. Тиде жапыште культура учрежденийлаште тӱрлӧ кружок, студий, любительский ушем-влак ешаралтыныт. Калинин лӱмеш культура да техника дворецыште гына самодеятельный творчествын участникше-влакын чотышт 430 еҥлан кугемын. Тыште самырык-влак коклаште пашам утларак ышташ тӱҥалыныт, нунылан технический усталык дене пайдаланаш йӧным саемден толыт. Тыгак «Танец театр», «Волшебный театр» йоча фольклор группа, «Йоча пагытын ритмыже» хореографий студий, рвезе-влакын хорышт шуко еҥын кумылжым савыреныт. Лӱмын ыштыме концерт бригада полупроводник прибор заводысо цехлаш, общежитийысе красный уголоклаш миен коштеш. «Профсоюз-влак — воин-интернационалист-влаклан» акцийым эртарыме.

Туге гынат ситыдымашат шагал огыл. Мутлан, южо пашаче коллективын шке клубный учрежденийже уке, но тыгай-влаклан калык творчествым вияҥден колташ кӱлеш полыш огеш пуалт. А вет предприятийысе красный уголоклаште, тунемме заведенийысе актовый заллаште оласе клубный учреждений-влакын филиалыштым почаш лиеш. А молан предприятий-влакын социальный заказышт почеш мероприятийым эртараш средствам кооперироватлаш огыл? Тыгай йӧнлан эгертен, клубный учрежденийдыме кеч-могай пашаче коллективым калык творчество фестиваль тургымыш ушаш лиеш. Профессиональный творческий коллектив-влак — театр да молат — калык кокла гыч мастарлыкым ончыкташ шонышо-влаклан кӱлеш полышым пуэн кертыт. Майыште оласе эн сай самодеятельный коллектив-влакын отчетный концертыштым эртарыме шотышто городской оргкомитет посна чот тыршышаш. Адакшым фестиваль ик куштен мурымо дене гына серлагышаш огыл. Технический творчествылан, кидпаша мастарлыклан, моло тӱрлӧ калык творчествылан вниманийым эреак ойыраш кӱлеш.

Заседанийыште тыгак оргкомитетын паша планжым, калык творчество фестивальым умбакыже, тений кузе эртарышаш шотышто планым ончымо, чыла нине планым икмыняр тӧрлатымашым да ешартышым пурташ темлыме. тылеч вара гына нуно пеҥгыдемдыме лийыт. Фестиваль эртарыме жапыште, тудын программыже кӧргыштак. тений кок кугу мероприятий эртаралтшаш: Кугу Отечественный сарыште Сеҥымашлан 45 ий темме лӱмеш пайрем да Марий АССР-лан 70 ий темме шумылык марий калыкын пайремже. Тидын шотышто кызытак чыла шотыштат сайын ямдылалташ тӱҥалман да фестивальым умбакыже эртарыме шотышто планыштат тидым шотыш налман.

Вас. ИВАНОВ.

Верысе самоуправлений йӧныш

У СЕМЫН

Шўвылак сельсовет талук экспериментальный условийыште пашам ышта. Исполкомын у составшым сайлыме, тудын председательжылан «1 Май» колхоз вуйлатыше Н. И. Поляковым пеҥгыдемдыме. Исполкомын составышкыже ончычсо семын депутат-влак веле огыл, тыгак социально-культурный учреждений вуйлатыше-влакым пуртымо. А сельсоветын пашажым тудын председательже Г. П. Бочарова (ондак исполком председатель лийын) виктара.

— Пашам у семын ышташ тўҥалмылан жап шукак эртен огыл гынат, ваштальтыш шижалтеш, — каласкала Галина Павловна. — Тўҥжӧ — депутат ден общественный формирований-влакын активностьышт нӧлталтын. Ончыч сельсовет сессий ден исполком заседанийыште шукыжо производство дене кылдалтше йодыш-влак нӧлталтыныт. Да шуэн огыл пунчал илышыш пурталтде кодын.

Избиратель-влакым утларакше социальный йодыш-влак тургыжландареныт. Клуб але медпункт, кевыт але йоча сад кузе пашам ыштат — садиктак огыл. Социально-культурный учреждений-влакын базышт начар лийын. Нуным уэмдаш, олмыкташ вий-куат ситен огыл.

— Тиде веле мо, эсогыл южо учреждениймлан топливым жапыштыже конден кертме огыл, — мутшым шуя Г. П. Бочарова. — Тўрлӧ йодыш дене колхоз председательым сӧрвалаш пернен. Поснак окся шотышто ўдылык шижалтын, вет сельсоветын бюджетше изи лийын. Калык деч погымо оксам кушко кучылташат ӧрат веле ыле. Колхоз правленийн кертмыж семын полшаш тыршен. Но тудын тўҥ пашаже продуктым ыштен налме да эллан ужалыме планым темымаш лийын. Советын пашаже озанлык вуйлатыше-влакым азапландарен огыл.

— Пашам у условийыште ыштыме жапыште калык утларакше кӧн дек толеш: сельсовет председатель але исполком председатель дек? — йодна Галина Павловна деч.

— Исполком председатель дек, — мане тудо. — Вет тудын еҥ-влаклан полышым пуаш йӧнжӧ утларак.

Эксперимент пашам у семын ышташ шуко йодышым жаплан келшышын ончаш таратен. Договор негызеш кызыт калык деч погымо вольык продуктлан ешарен тӱлымӧ акын 50 процентшым да пашам ыштыше кажне еҥлан шотлымаште 50 теҥге дене колхоз сельсоветын «Ешартыш материальный ресурс фонд» счетышкыжо кусара.

— Кызыт марте сельсоветын бюджетышкыже 27 тўжем теҥге пурен, лийшаш 40 тўжем деч шагал огыл, — ойла сельсовет председатель. Вара мутшым шуя. — Мемнан кундем райцентр йыр верланен. Тусо предприятий ден организацийлаште сельсовет кундемысе ялласте ...

ым ашнат. Паша ресурсым кучылтмылан райцентрысе предприятий ден организаций-влак деч оксам налаш шонена. Чыла тиде окса вараже социально-экономический йодыш-влакым решатлаш кучылталтеш.

Шўвылакыште у медпункт почылтын. Тушто физиокабинет уло, пўй эмлыме кабинет почылтшаш. Тушко палемдыме кечын рўдӧ райбольница гыч стоматолог коштын тўҥалеш. Тидыже калыклан поснак келша.

Ончыч тиде ялыште изи кевыт веле лийын, ни сатужо, ни можо — калыкын йодмыжым тичмашын шуктен кертын огыл. Кодшо кеҥежым у магазин шке омсажым почо. Кок продавец пашам ышта. Рўдӧ котельный уло. Ондак электроконта дене пайдаланеныт гын, ынде ялысе учреждений-влакын пӧртыштым шокшо пар ырыкта.

Колхоз правлений воктене кок пачашан чапле культура пӧртым нӧлтен шындыме.

Ала райцентр деч мўндыркӧ огыл улмыжлан, ала вес амал дене Чўксолаште кевыт ден медпункт тымарте лийын огытыл. Ынде микрорайоныштo у магазин омсажым почын. Медпунктлан ончычсо лабораторийым кельштарыме. Тошто клуб олмышто столовый пашам ышташ тўҥалын. Ял мучаште шукертак нӧлтен шындыме латкок пачеран пӧрт пеле пуста шинчен. Тудым тӧрлатыме, икымше пачашыште столовый, кокымшышто медпункт почылтыт. Моло пӧлемым пачерлан ойырат. Шокшым клуб гыч пуаш тўҥалыт. Клубым кызыт капитально олмыктат. Кужнур магазин чот тоштемын да шыгыр. Ынде тудлан яра шинчыше кермыч пӧртым йӧнештараш палемдыме. Тушнур ураште Немда гоч кўварым ышташ проект ямдылалтеш.

Сельсовет кундемыште кум йоча сад ышта. Нуно жаплан келшыдыме улыт. Шўвылакыште коло вич веран веле. А икшыве ятырлан шукырак. Советыште кызыт тыге шонат: ончыкыжо вес йоча садым чоҥаш. Тидын дене пырля тўҥалтыш школланат йӧнтыдырак зданийым нӧлтыде ок лий — вет кызыт тыште коло кок икшыве тунемеш гын, лишыл ийлаште нунын радамышт палынак кугемеш.

Корно — илышын вўршерже. Йодыш ынде вес семын шогалеш: рўдӧ корно дене тыгыде ял-влакым ушаш, уремлам тўзаташ. Чўксола ден Изи Шўвылак урем...

кўым шарыме. Кугу Пызак ялыштат тыгаяк корно лиеш. Ожиганово ПМК тыгыде кўым шупшыктен оптен. Семесолаште урем кў дене леведалтеш. А Шуйдурыш тыгай корно Кугу Шўвылак гыч шуйналтшаш.

Сельсовет кундемыште (тушко латик ял пура) озанлык йӧн денат, шке вий денат пӧртым, моло оралтым шагал огыл чоҥат. Подряд йӧн денат нӧлтат. Кугу Шўвылакыште кок пу пӧртым озанлык йӧн дене ыштат. Тыгайымак Семесолаште да Изи Шўвылакыште чоҥеныт ыле. Кермыч пӧртыштӧ пачерым колхоз шке колхозникше-влаклан пел ак дене ужала. Тыгай пачерым шофер А. Н. Иванов ден тракторист В. Б. Софронов куанен налыныт.

Латик еш у пӧртыш илаш пура. Нылытын Кугу Шўвылак гыч, молыжо Тушнур, Изи да Кугу Пызак да моло ял гыч улыт. Чыланат шке ыштеныт. Кермыч дене, курымашлыкым. Тылеч посна кандаш еш пырдыжым оптен, левед шынден.

Оралтым шке чоҥаш шонышо-влаклан правлений эреак полша. Колхозышто вате ден марийже пашам ыштат гын, тыгай ешлан 4 тўжем теҥге полыш пуалтеш. Еш вараже латвич ий колхозышто тыршышаш. (А ӧрдыжкӧ кая гын, ты оксам тўлен кода). А вате-марий кокла гыч иктыже веле пашам ышта гын, кок тўжем теҥге полыш пуалтеш.

— Вич еҥ чодыра материаллан зарядым налын. Нунат пӧртым ышташ тўҥалыт, — каласкала сельсовет председатель Г. П. Бочарова. — Тыгай-влак ешаралтшаш улыт. Проблема икте — стройматериал шагал. Туге гынат полшаш тыршена.

Калыкын илыш-йўлажым, условийжым саемдыме нерген йодыш сельсовет сессий ден исполком заседанийыште чўчкыдын нӧлталтеш. Еҥ-влакын яра жапым пайдалын эртарыме йодышат тыглай огыл. Тидыже активностьыштым нӧлталме, шўм-чоныштым пойдарыме, паша кумылыштым саемдыме дене чак кылдалтын. Художественный самодеятельность вийым пога, физкультура ден спорт дек шўман-влак ешаралтыт. Теве Л. Малинина, О. Калинина да Р. Новикова Кабардино-Балкарийын столицыже — Нальчик гыч РСФСР-ын ўдырамаш фестивальыштыже сеҥыше лийын пӧртылыныт.

— Спортын шуко видше дене районын кубокшо-влак мемнан дене аралалтыт, — каласкала колхозын спорт шотышто инструктор-методистше Г. С. Тойбахтин. — Но физкультура да спорт дек кумылангдаш йӧн ситышын уке.

Шўвылак сельсоветыште шемер-влакын илышыштым саемдышашлан эксперимент условийыште йӧн ешаралтын, калык депутат-влакат, сельсовет исполкомат утларак чулым лийыныт, избиратель-влакын йодмыштым шуктышашлан кумылын тыршат.

А. ЯШМЕТОВ,
«Марий коммунын» собкорже.

◆ *Йодмыдам кузе шуктат?*

КЎЛЫН ПИЖМАН

БЫТ служба мемнан илышыштына изи огыл верым налын шога. Теве молан ме тудым ий гыч ийыш кумдангдаш да тўрлемдаш тыршена. Чыла вережак тудо сайын воранен толеш манаш але амал уке. Мутлан, Килемар районысо бытовик-влак почеш шўдырнат. Тидын амалже могайрак?

КЫЗЫТСЕ вичияш ийлаште Килемар поселкышто 2-шо №-ан салоным, парикмахерскийым, Церкансолаште быт пӧртым пашаш колтымо. Сорокундышышто у комплексный приемный пункт вашке шке омсажым почеш. Кымья КПП-ште одеялым ургаш тўҥалме. Арда (Церкансола) сельсоветысе Пистерла ялыште комплексный приемный пунктым да «Озерный» сурт кайык фабрикыште вургем ургымо цехым почаш палемдыме.

Бытовик-влак колхоз ден совхозласе калыкын йодмыжым шуктышашлан вниманийым кутемденыт. Кызыт озанлык-влакын рўдӧ илемыштышт чыла вере гаяк КПП уло. Тышке колхоз ден совхоз-влакын полшымышт деч посна шумо огыл. «Пробуждение» колхоз ден «Ардинский» совхозын вуйлатышышт нерген поснак поро мутым каласыман. Нуно умылат: айдемылан кинде веле огыл кўлеш.

Районысо бытовик-влак идалыкыште калыклан 275 тўжем теҥгеаш услугым пуышаш улыт. Но тынарже огеш ыштал. Сорокундыш, Шўдыгуж, Пистерла комплексный приемный пункт-влак да райбытуправленийын салонжо планым темымашышт уке гаяк. Молан тыге, вет йӧн чыла вере ик гаяк.

— Йогыланен шинчымашна уке, — манеш райбытуправлений директор В. З. Степанов. Тудо тиде должностьышто шукерте огыл тырша.

Самырык вуйлатыше запасной ужаш укелан кӧра автотранспорт яра шогымым, приемщица-влакын чўчкыдын ваштaлтмыштым, пашазе-влакын мастарлыкышт ўлыкшӧ улмым палемдыш.

— Тиде амал дене, — мутшым шуйыш Вилорик Зосимович, — пуымо услугын качествыжлан вуйшийымаш чўчкыдын пура. Ассортимент шотыштат тидымак каласаш лиеш. Заказым жапыште шуктымылан мутым приемщица, качествылан мастер-влак кучат. Нуным чылаштымат туныктыме. Кызыт закройщица-влак тунемыт. Вет модный вургемым ургаш тўҥалаш ямдылалтына, тидлан лўмынак комсомольско - молодежный бригадым чумыраш палемдыме.

Ме паша дисциплина шотыштат моктанен огына керт. Южо еҥ паша верыштыже жапым тыглай веле эртара, мучаш саска нерген шагал шона.

Эше ик проблемым ўмыл гыч лукде ок лий. Райцентрысе магазинлаште чыла сатум утларакше паша жапыште ужалат. Удырамаш-влак, паша верыштым коден, кўлеш кочкышым але промышленный сатум налаш магазинлаш куржталыт.

Шукерте огыл пашаче коллективын советшым сайлыме, тудым вуйлаташ А. В. Петровалан ўшаныме. Паша дисциплиным пеҥгыдемдымаште совет шке мутшым каласа, шонена. Вет кызыт марте тиде йодышлан вашмутым кучышо лийын огыл. Пашаче коллективын советше — тиде кугу вий. Тудо коллективын илышыж дене кылдалтше кеч-могай йодышым решатлен кертшаш, сандене администрацийлан ўшанле эҥертыш лийшаш.

— Пашаче коллектив советын заседанийыштыже шукерте огыл пашаеҥ-влакым кумылангдыме, паша гыч корангдыме да моло йодышым ончышна, — мутым лукто А. В. Петрова. — Ме ик семын ойлен келшышна, а директор шке семынже ышта. Тугеже, молан советше кўлеш?

Самырык вуйлатышылан советын тўҥалтыш ошкылыштыжак тыгай умылыдымашым лукмо деч ончыч, очыни, сайын шоналтыман ыле.

Райбытуправлений коллективын почеш кодмаштыже ик амаллан услугын качествыже начарлан кӧра тидын дене пайдаланаш шонышо-влакын чотышт изем толмым шотлыман.

— Мый пашан качествыжым, материал локтылмым да тулеч молымат эреак терген шогем, — мутланымашыш ушныш качество шотышто мастер Л. П. Пискунова. — Тыгай данныйым иктат ок йод.

— Премийым кузе шеледа? — йодна профком председатель Н. П. Царегородцева деч.

— Тыглай, паша лектышым шотыш налын.

Ындыже раш лие. Тыште услугын качествыже кугуватын икшывышкыже савырнен, пашадар да премий тудын дене кылдалтын огытыл. Коллективын илышыштыже ик йодыш весе дене чак кылдалт шога. Сандене почеш кодмашын амалжымат тыште кычалман, очыни.

А еҥ-влак начарын олмыктымо телевизорлан, химчистка гыч локтылмо вургемым пӧртылтымылан, йолчиемым айда-лийже олмыктымылан вуйшийын коштын йыгыжген пытат, умбакыже бытовик-влакын услугышт дене пайдаланаш кумылышт йомеш.

Райбытуправленийын вуйлатышыже-влаклан амалым кычалме олмеш массовый профессиян пашазе-влакым ямдылыме, нунын мастарлыкыштым нӧлтымӧ, калыклан пуымо услугын качествыжым саемдыме, материальный базым пеҥгыдемдыме да тулеч моло йодышымат раш решатлен толман. Вет кўлын пижме паша веле тўвыргӧ саскам пуэн кертеш.

Л. ГРАДИНАР.

Ветеран примерым ончыкта

Н. М. Киселевын Оршанка ремонтно-технический предприятийыште ышташ тўҥалмыжлан тений кумло нылымше ийыш каен. Ондак тудо трактористлан ыштен, а кок ий гыч ял озанлык машинам олмыктышо слесарь-влак радамыш ушнен. Тетла ик ганат паша верым ваштaлтен огыл. Эртыше ийлаште Николай Михайлович кугу опытым поген, санденак кеч-могай заказымат чапле качество дене шукта, таҥгасымаште ончыл радамыште кая. Тудо тыгак самырык пашазе-влак коклаште наставник семын чаплана.

Николай Михайловичын оҥжым «Ветеран труда» медаль сӧрастара. Тудо шуко гана Почетный грамота да пӧлек дене палемдалтын.

Я. ЯНСУБАЕВ.

Шудым прессоватлат

Шудым ямдылыме жапыште чот шыгыр лиймылан да техника ситыдымылан кӧра Килемар районысо «Ардинский» совхозышто чыла шудымак прессоватлен шуктен огытыл. Кызыт Отар ялын пасуштыжо тиде пашам Б. Л. Лобанов ыштен шога. Совхозысо пашазе-влакын полшымышт дене тудо кече еда кандаш тонн марте шудым прессоватла. Тышеч витаминлан поян корма вигак озанлыкын ком...

Фото каласкала

Липецкий область. Елец оласе медицинский оборудований заводышто шинчалык кышкарым луктыт. Тидлан у технологийым да материалым кучылтыт. 1988 ий дене таҥгастарымаште кодшо ий оправым ик миллионлан шукырак ыштен луктыныт.

Снимкыште: экспериментальный цехын мастерже-влак (шола гыч пурлашке) Марина Чурсина, Александра Зотова, Елена Путятова, Галина Фаустова, Надежда Морозова.

* * *

Армянский ССР. Ширакамут. Курык коклаcе тиде изи ял мланде чытырналтме кугандем покшелне верланен. Кызыт мемнан элысе иза-шольо республикыла гыч толшо строитель-влак полшымышт дене тудо уэш нӧлталтеш. У пӧрт-влак койын шукемыт.

Снимкыште: Ширакамут селаште краснодарский строитель-влакын поселкышт.

ТАСС-ын фотожо.

ЙӦРАТЫМЕ ЭЛЫШТЫНА

Саламленыт

СОСНОВО (Ленинградский область). 4 январьыште «Ленинградский» объединенийыш пурышо чыла латкок совхозышто селектор дене саламлен ойлымо шомак йоҥгалтын. Объединенийыште латвич тўжем ушкал уло. Ўмаште кажныж деч кокла шот дене 5835 килограмм шӧрым лўштен налме. Тыгай результатыш шуаш наука дене пеҥгыде кылым кучымаш полшен. Озанлыклаште кўтўм наукын кўштымыж почеш уэмден толыт.

Электроника виктара

ВОРОШИЛОВГРАД. Машинист кнопкым темдалеш, локомотив вер гыч лайыкын тарвана, а прицепыште — кугу нелытан состав. Кўртньӧ корно тягачлан келшен толшо паша режимым микропроцессорный техника рашемда. «Ворошиловградтепловоз» объединенийын коллективше тыгай техникым шке продукцийышкыже верандаш тўҥалын.

Отраслевой институт-влакын тўшка вийышт дене ыштыме электронный регулировщикын полшымыж дене куд тўжем имне виян тепловозым пашаште кучылтмо пайдалыкым чотак кугемдаш лиеш. Тынар кугу куатым локомотивын вер гыч тарванымыж годым эркын пашаш колтымаш орава ден рельс коклаште утларак сай сцепленийым ыштымашке шуаш йӧным пуа. Тидын кўшеш гына составын нелытшым, шагал гын, лу процентлан кугемдаш, дизельный топливо роскотым иземдаш лиеш.

Чапле пӧлек

ТОЛЬЯТТИ. (Куйбышевский область). СССР-ын 50-ше идалыкше лўмеш Волжский автозаводын металлургшо Ю. Сидоровлан чапле пӧлек логалын. У ий пайрем деч вара вигак отпускыш лекмекше, тудо ешартыш 150 теҥгем да кум каныш кечым налын. АвтоВАЗ-ысе пашаче коллективын советшын пунчалже почеш 1 январь гыч заводышто икмыняр у льготым ыштыме. Мутлан, кум ий темме йоча дене шинчыше ава-влаклан тылзе еда 50 теҥгем тўлаш тўҥалме. Пенсионер-влаклан ешарен тўлымӧ нерген положений ямдылалтеш.

Озанлык йӧн дене

КОМСОМОЛЬСК-НА-АМУРЕ. Тиде оласе «Амурлитмаш» заводышто ыштыше пашазе ден служащий-влакын ятыр ешышт озанлык йӧн дене нӧлтымӧ 86 пачеран у пӧртыштӧ илаш тўҥалын. Ти...

ларакше кӧм дек толеш: сельсовет председатель але исполком председатель дек? — йодна Галина Павловна деч.

— Исполком председатель дек, — маке тудо. — Вет тудын ең-влаклан полышым пуаш йӧнжӧ утларак.

Эксперимент пашам у семын ышташ, шуко йодышым жаплан келшышын ончалаш таратен. Договор негызеш ынде калык деч погымо вольык продуктлан ешарен тӱлымӧ акын 50 процентшым да пашам ыштыше кажне еңлан шотлымашке 50 теңге дене колхоз сельсоветын «Ешартыш материальный ресурс фонд» счетышкыжо кусара.

— Кызыт марте сельсоветын бюджетышкыже 27 тӱжем теңге пурен, лийшаш 40 тӱжем деч шагал огыл, — ойла сельсовет председатель. Вара мутшым шуя. — Мемнан кундем райцентр йыр верланен. Тусо предприятий ден организацийлаште сельсовет кундемысе ялласте илыше шагал огыл ең ышта. Нуно пакчам кучат, вольык…

…мым пачерлан ойырат. Шокшым клуб гыч пуаш тӱңалшыт. Клубым кызыт капитальныт. Клубым кызыт капитально олмыктат. Кужнур магазин чот тоштемын да шыгыр. Ынде тудлан яра шингыр. Ынде тудлан яра шинчыше кермыч пӧртым йӧнештараш палемдыме. Тушнур тураште Немда гоч кӱварым ышташ проект ямдылалтеш.

Сельсовет кундемыште кум йоча сад ышта. Нуно жаплан келшыдыме улыт. Шӱвылакыште коло вич вере веле. А икшыве ятырлан шукырак. Советыште кызыт тыге шонат: ончыкыжо вес йоча садым чоңаш. Тидын дене пырля тӱңалтыш школланат йоҥгыдырак зданийым нӧлтыде ок лий — вет кызыт тыште коло кок икшыве тунемеш гын, лишыл ийлаште нунын радамышт палынак кугемеш.

Корно — илышын вӱршерже. Йодыш ынде вес семын шогалеш: рӱдӧ корно дене тыгыде ял-влакым упшаш, уремлам тӱзаташ. Чӱксола ден Изи Шӱвылак уремым асфальт дене леведме. Кугу Шӱвылакыште тыгыде…

…ден спорт дек шуман-влак ешаралтыт. Теве Л. Малинина, О. Калинина да Р. Новикова Кабардино-Балкарийын столицыже — Нальчик гыч РСФСР-ын ӱдырамаш фестивальыштыже сеҥыше лийын пӧртылыныт.

— Спортын шуко видше дене районын кубокшо-влак мемнан дене аралалтыт, — каласкала колхозын спорт шотышто инструктор-методистше Г. С. Тонбахтин. — Но физкультура да спорт дек кумылангдаш йӧн ситышын уке.

Шӱвылак сельсоветыште шемер-влакын илышыштым саемдышашлан эксперимент условийыште йӧн ешаралтын, калык депутат-влакат, сельсовет исполкомат утларак чулым лийыныт, избиратель-влакын йодмыштым шуктышашлан кумылын тыршат.

А. ЯШМЕТОВ,
«Марий коммуна» собкоржо.

У Торъял район.

…нак кеч-могай заказымат чапле качество дене шукта. таҥгасымаште ончыл радамыште кал. Тудо тыгак самырык пашазе-влак коклаште наставник семын чаплана.

Николай Михайловичын оҥжым «Ветеран труда» медаль сӧрастара. Тудо шуко гана Почетный грамота да пӧлек дене палемдалтын.

Я. ЯНСУБАЕВ.

Шудым прессоватлат

Шудым ямдылыме жапыште чот шыгыр лиймылан да техника ситыдымылан кӧра Килемар районысо «Ардинский» совхозышто чыла шудымак прессоватлен шуктен огытыл. Кызыт Отар ялын пасуштыжо тиде пашам Б. Л. Лобанов ыштен шога. Совхозысо пашазе-влакын полшымышт дене тудо кече еда кандаш тонн марте шудым прессоватла. Тышеч витаминлан поян корма вигак озанлыкын комплекс ден фермылашкыже колталтеш.

Г. БЕЛЯЕВ.

Фото каласкала

Липецкий область. Елец оласе медицинский оборудований заводышто шинчалык кышкарым луктыт. Тидлан у технологийым да материалым кучылтыт. 1988 ий денe таҥгастарымаште кодшо ий оправым ик миллионлан шукырак ыштен луктыныт.

Снимкыште: экспериментальный цехын мастерже-влак (шола гыч пурлашке) Марина Чурсина, Александра Зотова, Елена Путятова, Галина Фаустова, Надежда Морозова.

* * *

Армянский ССР, Ширакамут. Курык кокласе тиде изи ял мланде чытырналтме кундем покшелне верланен. Кызыт мемнан элысе иза-шольо республикыла гыч толшо строитель-влак полшымышт дене тудо уэш нӧлталтеш. У пӧрт-влак койын шукемыт.

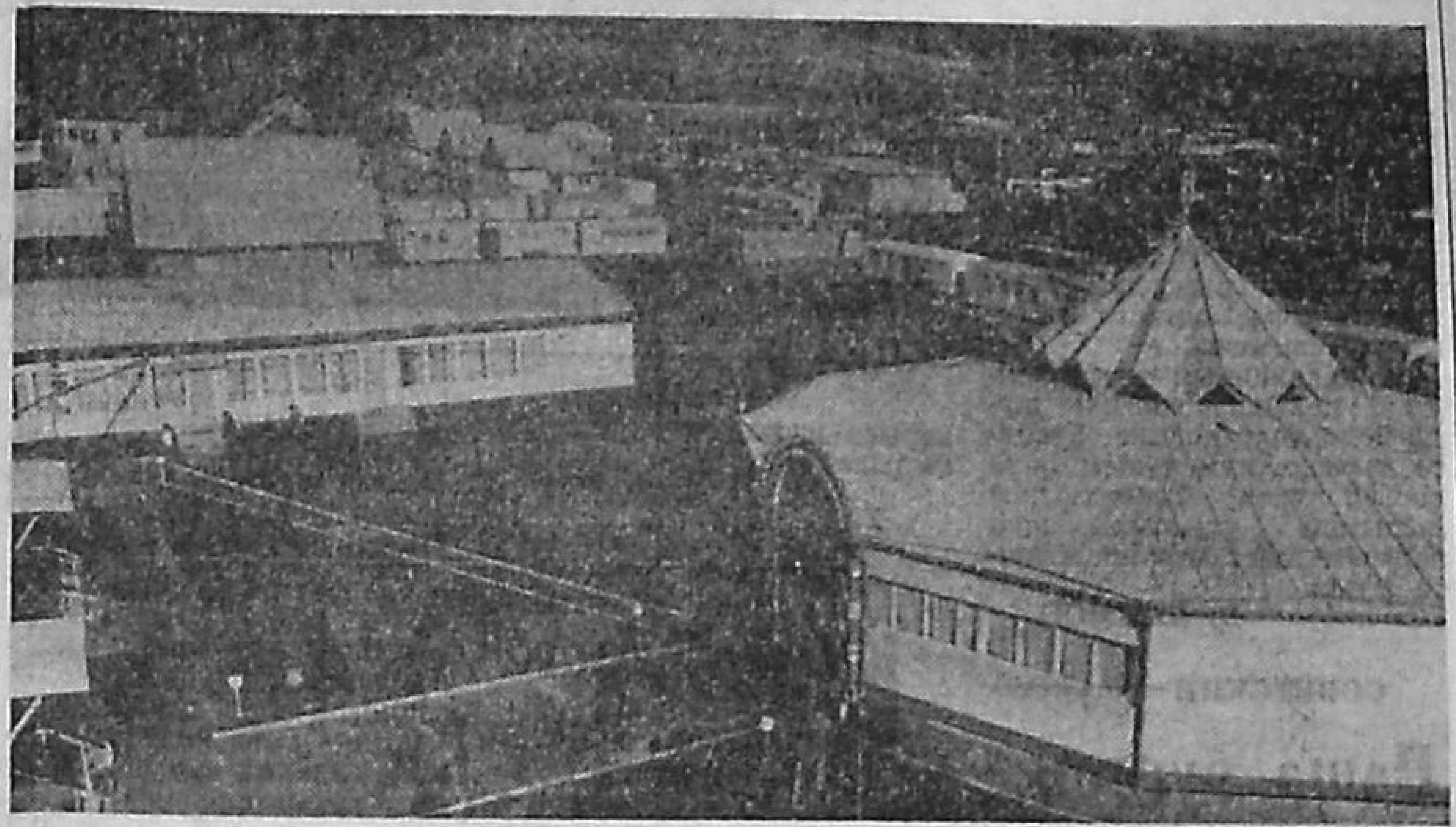

Снимкыште: Ширакамут селаште краснодарский строитель-влакын поселкышт.

ТАСС-ын фотожо.

Чапле пӧлек

ТОЛЬЯТТИ. (Куйбышевский область). СССР-ын 50-ше идалыкше лӱмеш Волжский автозаводын металлургшо Ю. Сидоровлан чапле пӧлек логалын. У ий пайрем деч вара вигак отпускыш лекмекше, тудо ешартыш 150 теңгем да кум канышын кечым налын. АвтоВАЗ-ысе пашаче коллективын советшын пунчалже почеш 1 январь гыч заводышто икмыняр у льготым ыштыме. Мутлан, кум ий теммеш йоча дене шинчыше ава-влаклан тылзе еда 50 теңгем тӱлаш тӱңалме. Пенсионер-влаклан ешарен тӱлымӧ нерген положений ямдылалтеш.

Озанлык йӧн дене

КОМСОМОЛЬСК-НА-АМУРЕ. Тиде оласе «Амурлитмаш» заводышто ыштыше пашазе ден служащий-влакын ятыр ешышт озанлык йӧн дене нӧлтымӧ 86 пачеран у пӧртыштӧ илаш тӱңалын. Тиде пылымше пӧртым ыштен шукташ специалист-влаклан талук дечат шагалрак жап кӱлын. Предприятий тыгай темпыш строительный кадрым шке ямдылымылан, стройиндустрийын базыжым виянгден толмыжлан, кӱлешан материалым моло предприятий дене пырля кооперацций негызеш ямдылымылан кӧра шуын кертын. Кызыт 262 пачеран пӧртым нӧлташ тӱңалме.

Газет шылтален. Мом ыштыме?

„Шукын яра каят"

ЛУЫМШО октябрьыште печатлалтше тыгай вуймутан корреспонденцийыште «Новый путь» колхозын кермыч цехыштыже улшо проблема-влак нерген ойлалтын. Тудо талукышто 800 тӱжем кермычым луктеш. Тидыже илыме верым чоҥымаште районлан кугу полыш. Цехыште улшо экшык колхоз правлений председатель Е. Е. Васильевын коллективлан вниманийым шагал ойырымыжлан кӧра шочын.

Колхоз да заводын филиалже ден межхозяйственный строительный организаций коклаште договорым ыштыме. Предприятий цехым олмыкташ полша, пашазе-влакым ойыра, инструментым пуа.

Латкумшо вичияшыште районышто талукышто вич миллион кермычым лукшо заводым чоҥаш палемдалтеш. Кызыт проектно-сметный документаций ямдылалтеш. Заказчик агропромышленный объединенийын капитальный строительство отделже лиеш. Чоҥымо пашам шке ӱмбакше МСО налеш.

В. РЯБИНИН,
Морко райсовет исполком председатель.

ЧЫТЕТ—ЧЫНЫМ МУАТ,

але Магазин гыч налме йӧрдымӧ телевизорым вашталтышашлан кузе куд ий кучедалме

ПАШАН ветеранже, кокымшо группа инвалид В. П. Никитин дене лийше историй 1983 ий 2 сентябрьыште тӱңалын.

— Пелашем ден ӱдырем арня мучко кевытыш ӱжыч, — шарналта Василий Петрович.— Эре паша, командировка — жапым муаш ок лий. Район гыч пӧртылмек, паша кече мучаште «Электрон» магазиныш курыжым, тӱрлӧ тӱсан «Чайка—722» телевизорым кондышым. Ешын куанжылан мучаш лийын огыл, утларакше ӱдыр йывыртен. Шкемымат весела шӱлыш авалтыш, «вуйвичкыж пеҥгаш тӱҥалмеш йыгыжтарен пытаренда, кеч йӱд-кече ынде ончыза» шонылтышым семынем. Капкылыштемат, шӱм-чоныштемат куштылемммым шижым.

Никитинмыт ешыште тымарте ошын-шемын ончыктышо телевизор лийын, сандене шонанпылым ушештарыше экран волгалтмек, кажныжын кумылжо нӧлталалтын. Пиалешышт, передачыжат оҥай лийын: Йошкар-Ола концерт программым ончыктен.

— Шагат чоло веле куанышна,— мутшым шуя ветеран. — Экран шемем кайыш, вара ошалге-канде тӱсым нале, жапын-жапын тореш линий йылт-йолт койын колтыш, пытартышлан йӱкат йомо, сӱретат шыле. Утыжденe темдыштащ да пӱтырналаш ом тошт: кагаз пашаште шинченам, тыгай техникым ом пале.

«Эрла мастерым ӱжаш перна», — маньым ватем ден ӱдыремлан да телевизорым йӧртышым. Тидын годым ик палымемын «Тӱрлӧ тӱсан телевизорым налат гын, кажне ийын нервым эмлаш курортыш кошташ кӱлеш» манмыже ушышкем толын пурыш.

Василий Петрович тукам, колшыре кайык лӱман сатум налмыжлан кӧра куд ий нервыжым туржаш тӱҥалыт манын, шоналтенат огыл, вет кеч-могай предприятий продукцийжым калыклан сай семын темла, тудын дене пайдаланаш лийме шотышто гарантийым пуа. Илышыште мӧнгешла лектын. 2 сентябрьыште налме телевизорым олмыкташ эрлашыныжак мастерым ӱжмӧ. Жап эртен, телевизор чыгын имне семын шкенжым «кучен». Никитин чыла яра жапшым «Чайкылан» пӧлеклен, телеательешыште тыршыше специалист-влакым, манмыла, чылаштым лӱмышт, ача лӱмышт да фамилийышт дене пален налын, нунын телефонныштымат ушышкыжо пыштен.

Гарантийный талон-влак тыманмеш пытеныт, пуйто ушкал козыра йылмыж дене нулалын.

Мом ышташ? 755 теҥгем йомдарыме ок шу. Пашан ветеранже ик мастерым, весым ӱжеш, телевизоржымат мӧнгеш-оньыш шупшыкта. Кажне гана транспортлан 7—8, олмыктымылан 13—14 теҥгем тӱлен гынат, телевизор арня-кокыт деч утла ончыктен огыл.

Еш архивыште кагаз ора кушкын — олмыктымылан мыняр оксам тӱлымӧ нерген квитанций ешаралтын. Ик кагазыште ик тылзаш, весыште кум тылзаш гарантийым ончыктымо. Чылажат оксала ыштaлтын гынат, «Чайка» ешын кумылжым савырен огыл.

— Самуил пиямбар кечын налынат, тудлан таушташ монденат, очыни,— манын икана подъездыште илыше ӱдырамаш.— Садланак телевизорет пудырга.

Ветеран юмыланат, ияланат ок ӱшане гынат, чонышто пеш шыгыр годым ӱдырамашын ойлымыжо ушышкыжо толын пура, кеч марий йӱлаште 2 сентябрьыште Самуил кечым пайремлымым ок шарне.

Телевизорым вашталтыме але магазиныш пӧртылтымӧ нерген мутым шуко гана лукмо. Торгайыше-влак, заводым титаклен, тушко возаш темленыт. Адакше бытовой техникым пӧртылтымӧ шотышто инструкций нерген ушештареныт. Умылаш йӧсӧ огыл, тудыжо торгайыше предприятийын интересшым арала.

В. П. Никитин Горький оласе телевизионный заводыш ик гана веле огыл серышым возен. Туштыжо верысе гарантийный мастерскойым вурсат, пуйто тушто изи квалификациян специалист-влак улыт, телевизорын могай амал дене пашам ыштыдымыжым пален огыт керт. Кевыт але завод титакан — сату налшын пашаже огыл, тудлан сай продукций кӱлеш. Производитель ден ужалыше предприятий сатум кондицийыш шуктышаш улыт.

Пиалдыме ветеран лыпланаш шонен огыл. Ынде тудын жапшат ситышын лектын: автоаварийыш логалмылан кӧра тазалыкше шолдырген, жап шуде, пенсийыш каен.

В. П. Никитин кодшо ий тӱҥалтыште уэш республикысе бытовой обслуживаний объединенийын генеральный директоржо В. И. Гороховлан да Центральный телевиденийыш серышым возен. Объединений гыч претензий нерген заводыш увертарыме нерген вашештеныт, телевизорым верыште олмыктымо шотышто «Марийтелерадиобыттехникын» качество шотышто инженерже М. Г. Габдуллин дек мияш темленыт.

«Телевизорым олмыктымын качествыж шотышто Никитинын «Марийтелерадиобыттехника» объединений дек претензийже уке, —1984 ий 24 февральыште серыме актыште М. Г. Габдуллин палемден. — **Начар качестван продукцийым лукмылан заводым титакла».**

Центральный телевиденийлан колтымо вашмутыштыжо СССР Радиопромышленность министерство вес амалым ончыктен. **«Никитинын претензийжым тергаш Горьковский телевизионный завод гыч специалистым командироватлыме. Тудо Йошкар-Оласе техцентрын представительже дене пырля телевизорым ончен лектын. Тергыме ончыктен: олмыктышо предприятийын пашаеңже-влак кинескопын кокымшо анодышкыжо утыждене кугу напряженийым пуэныт, тиде амал дене напряженийым кугемдыше установка шуко гана йӱлен. Никитинын телевизорын качествыж шотышто завод дек нимогай ӧпкеже уке».**

Оҥай сӱрет: заводчан-влак верысе олмыктышо-влакым, нунышт телевизорым лукшо-влакым титаклат, кажныже шкенжым чыныш луктaш тырша. Нунын коклаште ӱчашымаш-вияш толын. Тидын деч ешлан могай пайдаже? 755 теҥгеаш телевизор ятырлан шергештын — тиде материальный эҥгек. Моральныйжым могай виса дене шотлаш?

— Мыскылыме семын лектын. Мый тидым чытен кертын омыл,— умбакыже каласкала шоҥгыеҥ.— Радиопромышленность министерствыш, заводыш уэш кагаз-влакым колтышым. Жап толын шуын уло йӱкын полышым йодаш.

Горький гыч черетан представитель толын, телевизорым уэш терген. Тиде пашашке ынде СССР Связь средство промышленность министерстват ушнен.

Куд ий наре орланыше ешын пиалешыже, манмыла, ий тарванен. Кодшо ий август мучаште СССР радиопромышленность министрын заместительже В. И. Гладышев Горький оласе телевизионный заводын генеральный директоржылан телеграммым колтен, В. П. Никитинлан телевизорым сай дене вашталташ кӱштен.

Тылеч вара кок тылзе гыч Василий Петрович шке корныжым «Электрон» кевыты виктарен. Тиде гана куд ий нервыжым туржшо «Чайкыжым» пӧртылтен да мӧнгышкыжӧ сайым нангаен.

Ме тиде историйым таклан огыл радамын каласкален лекна. Производительын титакшылан кӧра ужалымашке логалше бытовой техникым пӧртылташ — шукыж годым пеш неле, сеҥен кертдыме проблема. Производитель ден торгайыше предприятий-влак эгоистический койышыштым ончыктат, пашаште улшо бракыштым сату налше кӱшеш «петыраш» тыршат. Тыгай годым сату налшылан праважым аралаш куштылго огыл.

Тыге лийын кызыт марте. Кодшо ий декабрь тӱҥалтыште СССР-ысе потребитель-влак общество федераций ышталтын. Тиде мо нерген ойла? Движенийлан калык кугу вниманийым ойыра, тудын пайдам пуэн кертмыжлан ӱшана.

Чаманен каласаш кӱлеш, республикыштына тиде йодыш ӧрдыжкеш кодын. Тыште эн ончычак облсовпроф вуйлатыше-влакым титаклыман. Молан? Моло вере профсоюз орган-влак у движенийым вуйлатен шогат, нуно ик эн тӱҥ учредитель лийыныт.

Республикыште илыше кажне ең — потребитель. Тугеже, интереснам аралышашлан обществым ышташ пижманак. Тек кугурак вуйлатыше-влак тиде пашаш пижаш кумылым огыт ончыкто. Нунын деч посна чулымлыкнам, праванам аралаш ямде улмынам ончыктен кертына, очыни.

В. ФЕДОРОВ.
«Марий коммуна» корреспондентше.

Иле, салтак!

КАНДАЛАКША (Мурманский область). Ленинградский областьысе Сланцевский район кундемыште шочмо эл верч кредалмаште колышо воин-влакын спискышт гыч радовой Борис Потаповын фамилийжым корангдыме. Салтак ила улмаш. «Йошкар следопыт-влак» тудым Сеҥымаш деч вара 45 наре ий эртымек кычал муыныт.

... 1944 ийыште февральысе ик йӱдым 749-ше стрелковый полк эҥер гоч вончаш тӱҥалын. Мемнан салтак-влак тушманым икымше радам траншей гыч вигак луктын кудалтеныт, но вараже атака кӱрылтын. Боец-влаклан чакнаш верештын. Авырен шогаш икмыняр тале боецым коденыт, нунын коклаште Потаповат лийын. Тушман моткоч чот лӱйылтын гынат, нуно пеҥгыдын шогеныт. Борис кок гана сусырген, но приказ деч посна позицийым коден каен огыл. Чын, варажат тудо шкенан-влак дек шуын кертын огыл: вийым йомдарыше салтакым вес часть гыч боец-влак муыныт да госпитальыш ужатеныт. Шке полкыштыжо Б. Потаповым колышылан шотленыт.

Сеҥымаш деч вара фронтовик йӱдвелыш илаш куснен. Кандалакша олаште школышто пашам ыштен. Кызытат школ дене кылым куча. А шукерте огыл тудо боевой самырык жапше эртыме верлашке миен коштын. Туште 4-ше номеран Сланцевский школышто тунемше-влак дене вашлийын. Ынде салтак суапле пашаш йоча-влак дене пырля ушнен.

(ТАСС).

МОГАЙ ГАЗЕТЫМ ЛУДЫДА?

Шушаш ийлан подписка 1 июль гыч тӱҥалеш да 31 октябрь марте шуйна. А кӧ тенийлан возалташ монден гын, кызытат подпискым ыштен кертыда. Юватылде связь отделенийыш савырныза але почтальон деч полшаш йодса.

Ме латкокымшо вичияшын пытартыш идалыкышкыже тошкална. А перестройкын тӱҥалмыжлан гын «вичияш» мучашкат лишемеш.

А мо мемнам ончылно вуча? Кузерак илышна вашталташ тӱҥалеш? Элыштынат, республикыштат. Чыла тидын нерген те, лудшо таҥва-влак, газетла гочат пален шогаш тӱҥалыда. Теве «Союзпечать» республиканский предприятийын увертарымыж гыч коеш: те шагал огыл газетым лудыда.

Чын, тений южыжын тиражше иземын. Но тиде, очыни, тыгак лийшаш. Вет ме, мутлан, вургемым келшыдымым огына чий. Газетымат лудшо шкаланже утларак келшышым ойырен налшаш. Таклан огыл ик изданийын тиражше иземын гын, весын тыгодымак ешаралтын. Айста ончалына могайрак сӱрет рӱдӧ газет-влак дене.

«Комсомольская правда»	91.519 (+18.839)
«Труд»	59.162 (+2.194)
«Сельская жизнь»	28.122 (—2.989)
«Советская Россия»	15.250 (—5.488)
«Правда»	13.551 (—5.351)
«Известия»	10.795 (—0.261)

Тений 1 январь гыч республикыштына подписка дене могай газетым кунаре да кодшо ийысе деч мынярлан шукырак (+) але шагалрак (—) налаш тӱҥалме таблица гыч раш коеш.

А ынде верысе газет ден журнал-влакым таҥастарыза. Тыште кумшо колонкысо цифр тиде але вес изданийым республика деч ӧрдыжтӧ мыняре налмым ончыкта.

«Марийская правда»	64.443 (—2.157)	162
«Пачемыш»	24.606 (—3.108)	13.821
«Пионер йӱк»	24.546 (—0.725)	5.148
«Молодой коммунист»	19.264 (+5.513)	6
«Марий коммуна»	17.005 (+1.434)	1.007
«Ямде лий!»	12.489 (+0.393)	2.528
«Ончыко»	8.332 (—0.308)	4.594
«Политическая агитация»	5.388 (—1.369)	46

Марий радио дене вияш линийым эртарыме годым (тушто редакций пашаеҥ-влак радиом колыштшо-влакын газетнан эртыме корныжо, тачысе кечыже да ончыклыкшо нерген йодышыштлан вашештеныт) «Марий коммуным» районлаште кузе налын шогымо нерген каласкалаш темленыт ыле. Тунам кудо районышто эн шуко, кушто эн шагал налмым гына рашемдышна. Да эше посна йодмылан Курык марий районысо сӱрет ден палдарышна. А чыла районышто кунаре да ончычсо деч мынярлан шукырак налме нерген каласкалаш передачылан ойырымо жап ыш сите. Йодмыдам шотыш налын, таче районласе, Йошкар-Оласе да республика деч ӧрдыжсӧ сӱретым ончалына.

Морко	4007 (+304)
Шернур	2064 (+110)
Советский	1616 (+48)
Волжский	1279 (+84)
Куженер	1223 (+85)
У Торъял	1215 (+63)
Параньга	1152 (+61)
Марий Турек	876 (+61)
Звенигово	717 (+60)
Йошкар-Ола	708 (+140)
Медведево	676 (+67)
Оршанка	396 (+61)
Курык марий	57 (+34)
Килемар	10 (+4)
Юрино	2 (—1)
Республика деч ӧрдыжтӧ	1007 (+241)

Тынаре налыт таче подписчик-влак. Тылеч посна 407 экземпляр газетна киоскла гоч ужалалтеш. Каласыман, йодмаш туштат кугемын. Огына шылте: «Марий коммунынан» лудшыжо шукемме мемнам куандара. Вет тидыже, очыни, газетна оҥайрак лийме денат кылдалтын. Да тудым саемдышаш верч ме ончыкыжат тыршаш тӱҥалына. Нӧ марла рӱдӧ газетнам лудшо шукемме тыгак марий еҥын шочмо йылмыжым пагалаш тунеммыже, тудын деке утларак шӱмангмыже нергенат ойла манын шонена.

Н. АЛЕКСЕЕВ,
информаций да письма отделын пашаеҥже.

ШОЧМО СЕЛАШКЕ ужаш толмо годым вер-шӧрым кажне гана шӱм вургыж ончыштам.

Шарнем, уремыш пурымаште ик пачашан кужу пу пӧрт ыле, тыште йоча-влакын йӱкышт эр гыч тӱҥалын, кас марте йоҥгалтын. Тогдайышда, очыни: школ лийын. Ынде кудывечыште икшыве-влакын куржталмыштым от уж, волгыдо окнала гыч ургымо машина воктене шинчыше ӱдырамаш-влак койыт. Тыште, тыгеже, вургемым ургымо мастерской ышта.

А школжо? Тудым у зданийыш кусареныт. Шуко пачашан тиде кӱ полат Звенигово велым толмаште, чодыра корным лектатат, викак шинчалан перна. Пистеран аркаште шинча. Лишнак чара вер ыле. Ынде культура пӧрт, магазин да коттедж тӱсан пӧрт-влак кушкыныт. Асфальтан корнымат ышташ монден огытыл.

Мый тошто пӧртысӧ школышто тунемынам. Вара Йошкар-Оласе институтын студентше лийынам. Дипломым налмек, шочмо селаштак туныктышылан ыштенам. Сандене у зданийыште туныктышо ден тунемше-влаклан кӧраныде ом чыте. Кызыт кабинетлаште йоҥгыдо да волгыдо, школ тунемме пособийланат поян. Эше спортивный зал, столовый да молат улыт.

Мыланем школысо музеят келша. Тӱрлӧ документ, фотосӱрет, серыш да молат ялын ожнысо илышыжым почын пуат.

Селан лӱмжӧ—Исменца.

Марпа кокай

Тиде документ музейыште аралалтеш. «Мемнан ешын мландыже уке дене иктак ыле,—1882 ийыште шочшо Ф. К. Кузьминын шарнымашыже ойлалтеш.—Агаште поген налме кинде пел теле марте веле ситен. Ешым пукшен ашнаш лесопромышленник-влаклан чодырам руаш да вӱд дене волташ кошташ логалын. Оза ик кечылан 35—40 ырым тӱлен. Тунам ик пуд кинде лучко теҥге наре шоген. Тыгеже, пашадар адакат уке дене иктак...».

Мом ойлаш, йорлын илыше ял калык революцийын ӱжараже шарлымым вучен вашлийын, очыни.

Каласаш кӱлеш, чын мутым шараш мемнан кундемыште С. С. Сергеев кугун полшен. Тудо земский школышто туныктен, 1905 ийыште ялыште революционный кружокым почын. Тушко М. Е. Назаров, И. В. Васильев, П. Р. Романов да молат (чылаже 27 еҥ) коштыныт. Семен Сергеевич Провойышто лесничийлан ыштыше Саулитис дене кылым кучен улмаш. А тудыжо Москвасе марксистский кружок комитетын заданийже почеш Марий кундемыш толын.

Мемнан ялеш шочшо И. В. Васильевын каласкалымыж почеш, кружок член-влак вашлийыш тӱрлӧ амалым муыныт. Мутлан, телым шинчаш погынымо але шочмо кечым палемдыме семын тӱшкан погыненыт. Кеҥежым шӱгарлаште, чодыраште чумыргеныт. Нуно марий йылмыш кусарыме тӱрлӧ прокламаций, листов-

образцым Товашовын илышыж гыч налын. Тиде пьесым возаш ала ротын ик салтакше А. С. Максимов, авамын акажын марийже, кумылангден? Икана Чавайн ачий дене палыме лийын, мемнан дек толмекыже, анят. Онтон кугызай тудлан историйым каласкален. Кӧ пала?

Товашовын мутшо почеш, Марпа кокай граждан сар жапыште Харьковский губернийысе Чугуево олаш каен. Сар пытымешке тушто пырля лийыныт. Вара Йошкар-Олашке илаш кусненыт.

Колымшо ийлаште тыште Н. И. Ежов ыштен, тудо кокаймыт дек мончаш пураш коштын.

1921 ийыште кукшо закон лийын. Аракам нигушто ужален огытыл. А Ежов йӱаш йӧратен. Товашов дек унала пурышо марий-влак деч (вашлийме еда) самогоным кондаш йодын. Товашов гын аракалан шӱман лийын огыл, тазалыкшым арален. Икана, мончаш пурен лекмеке, Ежовын аракам темкалымыжым ужын да койдаренрак каласен:

— Закон аракам шолташ ок шӱдӧ, а тый родем-шамыч деч аракам кӱчет, законым пудыртылаш туныктет. Ынде мыланемат оҥай огыл.

(Сурт озан мутшо шергын толын. Иктаж-кунам ӱчым шукташ тӱҥалеш манын, ушышкат пурен огыл).

Марпа кокайын ойлымыж почеш, Ежов пеш келесыр, изиш гына шылталыме шомакымат шарныше, шке шонымыжым кунам-гынат шуктышо да шкенжым пеш чот йӧратыше айдеме лийын. (Анатолий Рыбаковын «Дети Арбата» книгажым лудмо годым тиде марий ӱдырамашын мутшым уэш шарналтышым). Да, Ежов айдемым нимош шотлен огыл. Мемнан республикысе шуко еҥым тудо шкежак пытарен.

Теве Товашовым налаш. Тудым 1937 ийыште шынденыт. Тунам облвоенкоматыште пашам ыштен. Вара Марфа Михайловна дек толыныт. Михаил Мироновичын ватыжат репрессийын жертвыже лийын. Коктынат Архангельский областьыш логалыныт. Товашов Каргопольский лагерьыште чодырам руэн, а Марпа кокай саде лагерь деч торашты огыл (ӱдырамаш-влакын лагерьыштышт) орланен илен. «Марий коммуна» газетеш Ошэл Васлийын тунамсе илыш нерген возымыжым шинчавӱд деч посна лудаш ыш лий.

Пӧртылмекыже, кокай лагерьысе шучко илыш нерген чылалан каласкален огыл, угыч шындат манын, лӱдын,

жо-влак) воктене кия. Шӱгарыш мийымына годым вуйым савыде ом кай.

Миша чӱчӱ

Ик верыште илыше калыкын вожшо келге, маныт. Очыни, тиде тыгак улмо родо-тукым гычат коеш. 1937 ийыште Товашовмытым Архангельский областьыш наҥгаймышт деч вара «калык тушманлан» чот пижыныт. Кокайын шольыжо —Михаил Михайлович Портовлан мыскылтыш лӱмым эн ончыч тушкен пуэныт. У экономический политика (НЭП) жапысе илыше еш ваштареш шогалаш шотым муыныт (Тунам ачаже Шӱргысолаште кевытым кучен улмаш). Верысе калыклан сакырым, мӱгиндым, ситцым, керосиным да молымат ужален. Вараже кугу налогым тӱлыктеныт да икмыняр жап гыч кумыр деч посна кодын, манаш лиеш.

Парымым тӱлен ситараш кочамым чодыра пашаш колтеныт. Кугу тумым руэн, печкелык оҥам йӱдшӧ-кечыже ямдылен гынат, парымым писын пӧртылташ шоҥгыеҥын ӱнарже ситен огыл. Тунам Михаилым ачажлан полшаш колтеныт. Ача ден эрге кок теле почела пырля ыштеныт. Тыге парым деч утленыт.

Миша чӱчӱйым шындымеке, Коми АССР-ысе лагерьыш колтеныт. Вер-шӧр чодыран, купан, ночко лийын.

Марий чодыра коклаш шочын кушшо еҥ шкенжым тыматлын кучен, неле паша деч лӱдын огыл. Кочкаш—уке дене иктак. Йолташыже-влакым чодырасе почкалтышым, серетаным, шымавучым, мераҥпудым да молымат погаш туныктен, шужен колымо деч утлаш полшен. Туге гынат лагерьысе еҥ-влак шыҥгала пытеныт. Портов кид-йоллан мастар улмыжлан кӧра илыше кодын. Пилам, товарым шумен, имне кычкыме ӱзгарым урген да ачален. Заключенный-влаклан портышкемым, кемым тумыштылын але йыдалым ыштен пуэн. Тыге шкаланже кочкышым амалкален илен.

Арестоватлымек, чыла погым поген налыныт. Кугу пӧрт олмеш магазиным почыныт. Чӱчӱ вате кум йоча дене мончаш илаш куснен. Пакчат молын деч кок пачаш изи лийын—пӱчкын налыныт. Туге гынат илаш кӱлын, йочам пукшымыла, чиктымыла да школышкат коштыктымыла. Родо-тукым да пошкудо-влак огыт полшо гын, кум йочан пӱрымашышт могай лиеш ыле? Колхоз председатель А. Е. Большаков

налыныт. Тӱшка вий кугу куатан улмым шотыш налын, пошкудо ялыштат колхозыш пураш тӱҥалыныт.

Жап ятыр эртен. Вара Исменца кундемысе тыгыде озанлык-влак негызеш Ленин лӱмеш совхозым ыштыме. Пытартыш ийлаште тудо техника дене пойдаралтын, вольыкым шуко ашна, умылам ончен кушта да тыге шкенжым шке сулымо корныш ӱшанлын шогалын.

Ял калыкым коллективный (тӱшка) пашаш эн ончыч И. И. Ильин ушен. Тудын фотосӱретше воктене моло председательым ужым, но ачамын—В. С. Юрковын уке ыле.

— Нимолан ӧраш,—каласыш музей вуйлатыше В. М. Портов.—Личность культ жапыште мо лийын, чылажым пален онал. Перестройка, гласность да демократий вияҥын толмо жапыште гына ялын историйжым ме келгынрак ончыктен кертына...

Владимир Михайловичын мутшо ачамын илыш корныжым уэш шымлаш, кызытсе событий дене кылден лончылаш кумылангдыш. Ачамын шкенжым шке пуштмыж годым мый кум ияш лийынам да кузе лиймым ом шарне. «Сареш кола гын, шонен илашат, анят, изиш куштылго лиеш ыле,—авам чӱчкыдын ойлен да шӱлыкын тыге ешарен:—Вич йочам тулыкеш кодымо амалым палем гын, Викторым, товатат, проститлем ыле...».

Ачам 1905 ийыште шочын. Ялысе школ деч вара Озаҥ рабфакыште тунемын, шужен ийлан кӧра пытарен кертын огыл. Элексей изай, ачамын шольыжо, 1921—22 ийлам тыге шарна: «Мӧҥгӧ гыч изайлан кочкаш оптен колтена, изиш лиймеке, адак толеш веле. Манеш: «Вет моло-влакат кочнешт». Рабфак деч вара ачам лудмо пӧртыштӧ избач лийын, комсомолыш пурен, ликбезым вуйлатен. Ялысе рвезе ден ӱдыр-влакым спектакльым шындаш кас еда поген.

1927 ийыште Йошкар Армийыш служитлаш налыныт. Витебск олаште помкомвзвода лийын. Армий гыч пӧртылмекыже, допризывник-влакым ямдылаш полшен. Вара райисполкомышто ыштен, Красный Яр сельсовет председательлан, Шуйкышто сплавной конторысо парторганизаций секретарьлан сайлалтын. 1936 ийыште—Горький оласе совпартшкол, Куанен пӧртылын. Кужмара МТС-ыште политотделым вуйлатен. Районысо да областьысе эртарыме партийный конферен-

Тиде погынымаш деч вара ачам, авамын мутшо почеш, 1939 ийыште ятыр книгам конташке кышкен йӱлатен. (Мемнан пӧртыштӧ книга шуко лийын. Чавайнын, Олык Ипайын да молын книгаштым йӱлаташ акам, изам полшеныт). Ачам С. Г. Чавайным пеш сайын пален. Писатель мемнан ялыш толмыж еда уналыкеш пурен да шке кидшым пыштыман книгажым шуко гана пӧлеклен.

Тыгеракын, «Мый колем гын, йоча-влак авашт пелен кодыт, огыт тӱкӧ»—манын шонен, да шкаланже приговорым шке луктын. Пеленже нимогай кагазым мумо огыл. Мом возаш, кӧлан вуйым шияш але кӧм титаклаш? Репрессий жапыште тыгеат мыняр еҥын илышыже кӱрылтын! Кӧ пиктылтын, кӧ лӱялтын. Конешне, шкем шке пытарыман тиде сай огыл, но протест семын аклыде ом керт.

Калык шӱмыштӧ

Мемнан вер-шӧрым С. Г. Чавайн пеш чот йӧратен. Ялна—Элнет ден Юл ушнымаште, Аркаште шинча. Тышеч ончалат гын, ик велне Юлым, вес велне Помарым ужат. Чылажат пеш торашке коеш. Литературный произведенийым возымыж годым тудо Исменца вел калыкым, пӱнчерым, олыкым келыштарен кучылтын, докан, шӱм кумылын моктен. Шолым волтышо-влакын пашаштым ончал толмыж годым Элнет аҥыште лийын, маныт. Чодырам волтышо самырык еҥ-влак дене чоншым почын мутланен, очыни.

Шоҥгыеҥ-влакын мутышт почеш, Сергей Григорьевич ялыш толмыж еда лекцийым лудын, умылтарымаш пашам эртарен, драмкружокын спектакльжым да мурымашым-куштымашым ончен. Тудын пелен изи, пӱгыр капан кӱслезе лийын да сылне мурым йоҥгалтарен. Кӧ тудо улмаш? Сергей Григорьевич лудыш мурым мурен, шке почеламутшым лудын. Вара тудым мӱкш отарыш унала ӱжыныт. «Мӱкш отар» пьеса почеш шындыме спектакльым ончымо годым ял калык «мемнан чодыра пасекым ужмыжо арам лийын огыл» маныныт.

«Мӱкш отар»—марий калыкын йӧратыме пьеса. Изина годым пошкудо Н. А. Уткин тиде спектакль гыч мурым чӱчкен-мурен ончыкта ыле. Тунам ме Чавайн нерген пален онал, вет школышто туныктен огытыл. Чавайнын йодмыж почеш ялеш артезианский тавым ыштымыж деч вара тудо писательлан кугу йолташ лийын. Николай Александровичым вӱд тавым ыштыме мастар еҥ семын шыр-ваш паленыт.

1933 ий мартыште «Марий коммуна» газетеш Чавайн «У куат» колхозна нерген очеркым савыктен. Тушто Сергей Григорьевич СТФ-ым вуйлатыше Орлов дене мутланымыжым лудшылан луктын каласен. Ялыште Иван Никифоровичым Микис Иван маныныт. Коммунист лӱмжым тудо эре кӱшнӧ кучен. Колхоз пашам виянгдышашлан эре у йӧным кучылташ тыршен. Шке пакчаштыжат мо гына ок

Кӱчыкын тӱрлӧ нерген

Шолыштшыжат карабинер улмаш

САНТЬЯГО. Чилин столицыштыже ик аптекым толаш тӧченыт. Бандит-влакын группышт ваштареш кучедалаш пижше карабинер-влакым сюрприз вучен. Ваш-ваш лӱйкалымаште ик бандит колен, кокымшыжо нелын сусырген, а эше кокытшым карабинер-влак кученыт. Икмыняр жап гыч рашемын: аптекым толышо-влак шкештат чылан карабинер улыт улмаш.

⊙

Азам ужалат

СИНГАПУР. Тиде олаште азам ужалымо факт пытартыш жапыште ятырлан шукемын. Ашнаш налаш шонышо йочадыме мужыр-влак келшышт манын, ача-ава-влаклан пеш шуко оксам тушкат. «Нью Пейпа» газет, мутлан, тыге увертарен: эрге азалан 8—10 тӱжем американский долларым пуат, ӱдыр шулдынрак аклалтеш—5 тӱжем наре доллар.

Чонан «сатум» утларакшым шуко икшыван еш-влак, тыгак 13—19 ияш ава-влак пуэн шогат. Тыгай «сату» дене торгаяш закон чара гынат, азам оксала налаш шонышо мужыр шуко уло, палемда газет.

⊙

Кумло наре ий эртымек

ДЕЛИ. У ий да моло пайрем вашеш саламлымашан открыткым ончылгоч колтыза манын почта пашаеҥ-влак арамлан огыл ойлат. Тидлан пупын чыла негыз уло. Тезе шкеат шоналтыза...

Тиде историй Английысе Бирмингем олаште тӱҥалын. Тушто илыше Гурдев Сингх Джохал 1963 ий мучаште Индийысе Пенджаб штатыште илыше ачажым, Сарджай Сингх Джохалым, У ий дене саламлаш решитлен. Тудо открыткым конвертыш пыштен, клеитлен, адресым возен да почта яшлыкыш кудалтен. Серыш палемдыме адрес дене 60-шо, 70-шо да 80-шо ийлаште каен. Тудо ончыктымо верыш 1990 ий вашеш гына мион шуын. Сарджай Сингх Джохал пеш чот ӧрыш ыле, очыни, но тудын колымыжлан ынде 9 ий темын.

⊙

У ий пайрем... тюрьмаште

ДУАЛА. Бал-маскарад, художественный самодеятельностьын выступленийже, Пӱштӧ кугызан пӧлекше — чылажат весела лийын У ий пайремыште. Ӧрыктарышыже тыште: тыгай пайремже тыгай верыште огыл, а Ка-

Поро пошкудо нерген

ТУЛ ЧӰКТАЛТЫН

ЭРДЕНЕ эрак лумаш тӱ-

...налын шогымо нерген каласкалаш темленыт ыле. Тунам кудо районышто эн шуко, кушто эн шагал налмым гына рашемдышна. Да эше посна йодмылан Курык марий районысо сӱрет ден палдарышна. А чыла районышто кунаре да ончычсо деч мынярлан шукырак налме нерген каласкалаш передачылан ойырымо жап ыш сите. Йодмыдам шотыш налын, таче районласе, Йошкар-Оласе да республика деч ӧрдыжсӧ сӱретым ончалына.

...ордыжто	1007 (+241)
Морко	4007 (+304)
Шернур	2064 (+110)
Советский	1616 (+48)
Волжский	1279 (+84)
Куженер	1223 (+85)
У Торъял	1215 (+63)
Параньга	1152 (+61)
Марий Турек	876 (+61)

Тынаре налыт таче подписчик-влак. Тылеч посна 407 экземпляр газетна киоскла гоч ужалалтеш. Каласыман, йодмаш туштат кугемын. Огына шылте: «Марий коммунынам» лудшыжо шукемме мемнам куандара. Вет тидыже, очыни, газетна оҥайрак лийме денат кылдалтын. Да тудым саемдышаш верч ме ончыкыжат тыршаш тӱҥалына. Нӧ марла рӱдӧ газетнам лудшо шукемме тыгак марий еҥын шочмо йылмыжым пагалаш тунеммыже, тудын деке утларак шӱмаҥмыже нергенат ойла манын шонена.

И. АЛЕКСЕЕВ,
информаций да письма отделын пашаенже.

Поро пошкудо нерген

ТУЛ ЧӰКТАЛТЫН

ЭРДЕНЕ эрак лумаш тӱҥалше ночко лум кас велеш йогымым чарныш. Тыгай игечыште кече мучко пасушто олымым прессоватлымеке, Магамед Гамзаев тракторжым машинавечыш кондышат, мӧнтыжӧ ошкылыо. Пелашыже, Надя, пӧртыштак ыле. Магамед нӧрышӧ фуфайкыжым, кемжым кудаше. Ватыже шокшо шӱрым, чайым конден шындыш.

— Адак ик арня эртен кайыш, — мане Гамзаева да пелашыжым шыман ончале.

«Дружба» колхозын механизаторжо Магамед Гамзаевым идалык мучко пашаште ужаш лиеш. Колхозышко 1985 ийыште толын. Тудо кечывалвел кундемеш шочын кушкын, а ватыже Усола ялын ӱдыржӧ. Жапше годым Москваште текстильный фабрикыште ыштен. А Магамед тиде олаште служитлен. Икте-весыштым йӧратен шынденыт. Мужыраҥыныт. Надя марийжым шочмо ялышкыже илаш каяш кумылаҥден. Тудыжат торешлийын огыл. Колхоз илыме верым пуэн. Тыге ялысе эше ик пачерыште волгыдо тул чӱкталтын.

Колхозышто Магамед Гамзаевлан тӱрлӧ пашам ӱшанат. Тудо нигунамат туткарыш ок пурто. Пашаште ик шагатымат арам ок йомдаре.

Кызыт Гамзаевым колхозышто кӱкшӧ квалификациян механизатор, ӱшанле йолташ семын палат. Тудо тракторымат, комбайнымат сайын пала.

Эртыше ийыште шурно погымаште комбайнер-влакын таҥгасымаштышт ончыл радамыш лектын да радиоприемник дене палемдалтын.

Ватыже, Надя, ончыч Кугунур фермыште ӱшкыжым ончен. Кызыт столовыйышто ышта. Тургым годым тудлан паша шагал огыл логалын. Пашаче калыкым жапыште пукшаш кӱлын, нурышкат кече еда шокшо кочкышым шупшыктеныт.

Магамед Гамзаев кызыт олымым прессоватла. Тыштат кӱкшӧ лектыш дене ышта.

— Мый Усола кундемеш эрелан илаш кодынам, — манеш тудо. — Тыште илаш весела, калык поро кумылан.

В. АФАНАСЬЕВ,
селькор.
Параньга район.

...Ӱжараже шарлымым вучен вашлийын, очыни.

Каласаш кӱлеш, тын мутым шараш мемнан кундемыште С. С. Сергеев кугун полшен. Тудо земский школышто туныктен. 1905 ийыште ялыште революционный кружокым почын. Тушко М. Е. Назаров, И. В. Васильев, П. Р. Романов да молат (чылаже 27 еҥ) коштыныт. Семен Сергеевич Провойышто лесничийлан ыштыше Саулитис дене кылым кучен улмаш. А тудыжо Москвасе марксистский кружок комитетын заданийже почеш Марий кундемыш толын.

Мемнан ялеш шочшо И. В. Васильевын каласкалымыж почеш, кружок член-влак вашлияш тӱрлӧ амалым муыныт. Мутлан, телым шинчаш погынымо але шочмо кечым палемдыме семын тӱшкан погыненыт. Кеҥежым шӱгарлаште, чодыраште чумыргеныт. Нуно марий йылмыш кусарыме тӱрлӧ прокламаций, листовка дене палыме лийыныт, революционный мурым мureныт.

Но кӧ-гынат шижтарен, очыни, активист-влакым кучен наҥгаяш тӱҥалыныт. Туныктышо Сергеевым ссылкыш колтеныт. Тудын олмеш тысе церковно-приходский школыш туныктышылан М. М. Товашов толын.

Михаил Миронович Чарла воктене шочын-кушкын, калыкын илышыжым сайын пален, кугыжан власть деч лӱдын огыл. Прокламацийым, листовкым шаркалаш, шолып аралаш манын, паренге йыраҥ коклаш, кӧрган пушеҥгеш але коҥга тӱньыкеш тоеныт.

Марпа кокайлан ялыш тунылташ толшо рвезе келшен, палыме лийыныт да мужыраҥыныт. Кокайын ачаже ден мыйын павай (кова) иза-шӱжар улыт.

Товашов ял гыч империалистический сарыш каен, фронтышто Февральский революцийым вашлийын. А граждан сар годым Марий ротым поген. Тушко мемнан ял гычат ӱшанле, лӱддымӧ рвезе-влакым наҥгаен. Вара нуно, сар гыч пӧртылмеке, у илышым чоҥаш, колхозым ышташ полшеныт.

С. Г. Чавайн «Марий рота» пьесыжлан Шовашовын (Анатолий Рыбаковын «Дети Арбата» книгажым лудмо годым тиде марий ӱдырамашын мутшым ушыш шарналтышым). Да, Ежов айдемым нимош шотлен огыл. Мемнан республикысе шуко еҥым тудо шкежак пытарен.

Теве Товашовым налаш. Тудым 1937 ийыште шынденыт. Тунам облвоенкоматыште пашам ыштен. Вара Марфа Михайловна дек толыныт. Михаил Мироновичын ватыжат репрессийын жертвыже лийын. Коктынат Архангельский областьыш логалыныт. Товашов Каргопольский лагерьыште чодырам руэн, а Марпа кокай саде лагерь деч тораште огыл (ӱдырамаш-влакын лагерьыштышт) орланен илен. «Марий коммуна» газетеш Ошэл Васлийын тунамсе илыш нерген возымыжым шинчавӱд деч посна лудаш ыш лий.

Пӧртылмекыже, кокай лагерьысе шучко илыш нерген чылалан каласкален огыл, угыч шындат манын, лӱдын. Лач Йошкар-Ола гыч мемнан дек унала толмыж годым шарналта ыле... Тудлан оласе пӧртым, кодшо атеӱзгарым пӧртылтеныт, но нимо дене илаш да пӧртшым ужалаш логалын, шкеже мончаш куснен. Ондак Волков уремыште илен, вараже стройка шарлымылан кӧра Тургенев уремыш куснен. 1956 ий 2 ноябрьыште марийжым, Товашовым, арам титаклыме манын возыман кагазым Марий АССР прокуратура гыч налын.

Кокайым, Ежовым шкенжым шындымек, лагерь начальник ӱжыктен да «тудым паледа мо?» манын йодыштын. Колымшо ийлаште Ежовын Йошкар-Олаште кузе илымыжым, нунын дек коштмыжым, шыгыр чоҥан айдеме улмыжым каласкалымыж деч вара «чынак палет улмаш» манын.

Михаил Миронович ден Марфа Михайловнан икшывышт лийын огыл. Лагерь гыч толмекыже, ӱнарже ситымеш Йошкар-Олаште илен, вара Исменцаште, шочмо ялыштыже, Портовмыт дек илаш куснен (ӱдыр фамилийже Портова лийын). Тышан 1963 ийыште колен. Ял шеҥгелсе шӱгарыште шке родо-тукымжо (изаже, шӱжарже, шольы...

...влакым чодырасе почкалтышым, серетаным, шымавучым, мераҥшудым да молымат погаш туныктен, шужен колымо деч утлаш полшен. Туге гынат лагерьысе еҥвлак шыгала пытеныт. Портов кид-йоллан мастар улмыжлан кӧра илыше кодын. Пилам, товарым шумен, имне кычкыме ӱзгарым урген да ачален. Заключенный-влаклан портышкемым, кемым тумыштылын але йыдалым ыштен пуэн. Тыге шкаланже кочкышым амалкален илен.

Арестоватлымек, чыла погым поген налыныт. Кугу пӧрт олмеш магазиным почыныт. Чӱчӱ вате кум йоча дене мончаш илаш куснен. Пакчат молын деч кок пачаш изи лийын — пӱчкын налыныт. Туге гынат илаш кӱлын, йочам пукшымыла, чиктымыла да школышкат коштыктымыла. Родо-тукым да пошкудо-влак огыт полшо гын, кум йочан пӱрымашышт могай лиеш ыле? Колхоз председатель А. Е. Большаков «калык тушман» ешым ала-кузе чаманен, тӱшка озанлыкыш налаш да пакчам ешарен пуаш лӱдын огыл. Тыге еш изиш шӱлалтен.

Кум эрге, еҥ-влакын мыскылымыштым чытен, шужен-кылмен иленыт гынат, сайын тунемыныт да йол ӱмбаке шогалыныт. Иван Михайлович Кугу Отечественный сарыште кредалын, тушто партий радамыш пурен, мӧҥгӧ пӧртылмеке, колхоз пашалан уло вийым пуэн. Пенсийыш лекмешкыже председательлан, партком секретарьлан сайлалтын. Изи эрге, Владимир Михайлович туныктышо лийын. Кызыт пенсийыште, но мӧҥгыштыжӧ ок шинче — музейын пашажым виктара.

Ачам нерген

Школ музейыште тӱҥ верым ялын историйже налеш. 1930 ийыште «У куат» колхозым ыштыме нерген тӱшка погынымашын протоколжо аралалт кодын. Ик шоҥго колхозник А. И. Серов тунамсе первый ошкыл дене палдарен. Первый ийыштак шурно лектыш гектар еда 13 центнерыш шуын. Паренгат поян шочын. Колхозник-влак ик трудоденьлан 3,5 килограмм пырчым ...мын, шужен ийлан кӧра пытарен кертын огыл. Элексей изай, ачамын шольыжо, 1921—22 ийлам тыге шарна: «Мӧҥгӧ гыч изайлан кочкаш оптен колтена, изиш лиймеке, адак толеш веле. Манеш: «Вет моло-влакат кочкешт». Рабфак деч вара ачам лудмо пӧртыштӧ избач лийын, комсомолыш пурен, ликбезым вуйлатен. Ялысе рвезе ден ӱдыр-влакым спектакльым шындаш кас еда поген.

1927 ийыште Йошкар Армийыш служитлаш налыныт. Витебск олаште помкомвзвода лийын. Армий гыч пӧртылмекыже, допризывник-влакым ямдылаш полшен. Вара райисполкомышто ыштен, Красный Яр сельсовет председательлан, Шуйкышто сплавной контор ысо парторганизаций секретарьлан сайлалтын. 1936 ийыште — Горький оласе совпартшкол. Куанен пӧртылын. Кужмара МТС-ште политотделым вуйлатен. Районысо да областьыште эртарыме партийный конференцийлаште участвоватлен.

Йошкар-Оласе краеведческий музейыште вучыдымын ик фотосӱретым ужым. Тушто ачам ончыл радамыште, книга-влакым кидешыже кучен, буденовка упшан шинча. «1931 ий январьыште лийше областной партийный конференцийын делегатше-влак» — манын возымо.

Ачам шочмо ялышкыже пашам ышташ колташ йодын. Тыге 1939 ийыште «У куат» колхозым вуйлаташ тӱҥалын. Шке ялысе еҥ ӧрдыж гыч толшо деч порырак улмым шукын шижыныт. Общественный вольыклан корма шагалрак лийын гынат, колхозник-влаклан пуэдаш лӱдын огыл. Тыгак шӱжен шинчыше ешлан киндым аванс шотеш шеледен. Но колхозник-влакын илышыштым тыге куштылемдаш тыршымыже южо еҥлан келшен огыл, тӱрлӧ учрежденийыш анонимкым колтылыныт.

Лӱмдымӧ ик серыш почеш Йошкар-Ола гыч толшо начальник партийный погынымаште ачамым чот вурсен, политический бдительностьым йомдарымылан «кушко шындат, тый от пале мо?» манын да партбилет шотышто йодышым каҥгашаш коммунист-влаклан кӱштен.

...дыра насекым ужмыжо арам лийын огыл» маныныт.

«Мӱкш отар» — марий калыкын йӧратыме пьеса. Изина годым пошкудо Н. А. Уткин тиде спектакль гыч мурым чӱчкен-мурен ончыкта ыле. Тунам ме Чавайн нерген пален онал, вет школышто туныктен огытыл. Чавайнын йодмыж почеш ялеш артезианский тавым ыштымыж деч вара тудо писательлан кугу йолташ лийын. Николай Александровичым вӱд тавым ыштыше мастар еҥ семын шарнаш паленыт.

1933 ий мартыште «Марий коммуна» газетеш Чавайн «У куат» колхозна нерген очеркым савыктен. Тушто Сергей Григорьевич СТФ-ым вуйлатыше Орлов дене мутланымыжым лудшылан луктын каласен. Ялыште Иван Никифоровичым Микис Иван маныныт. Коммунист лӱмжым тудо эре кӱшнӧ кучен. Колхоз пашам вияҥдышашлан эре у йӧным кучылташ тыршен. Шке пакчаштыжат мо гына ок шоч ыле! Олма тӱрлӧ сорт, шоптыр, слива, вишне, эҥыж, виноград да молат.

С. Г. Чавайнын поро йолташыже шуко лийын. Пошкудо Марий Отар ял гыч туныктышо С. И. Спасов дене посна пентыде кылым кучен. Толмыжо еда уна лийын, марий литература нерген шке шонымыжым ойлен. Тидым шӱжарже-влак — Мария Ивановна ден Анна Ивановна кызытат шарнен илат. Нуно шкештат школышто йоча-влакым туныктеныт. Ынде пенсийыште улыт.

Чавайным шындыме деч вара Сергей Ивановичымат кучен каеныт да ала-кушан йомын.

Спасовмыт мемнан родына улыт.

* * *

Школ музейыште лийме деч вара ял да родо-тукым нерген каласкалаш мо кумылаҥдыш? Шочмо кундемын летописьшым ешараш шонымо семын аклыман, очыни. Ачана, кочана да изана-влак ондак кузе иленыт, пашам кузе ыштеныт, кызытсе тукым палышаш. Историй деч посна ончыкылык илыш уке.

Маргарита СУРСКАЯ.
Звенигово район.

...тиде историй Английысе Бирмингем олаште тӱҥалын. Тушто илыше Гурдев Сингх Джохал 1963 ий мучашеш Индийысе Пенджаб штатыште илыше ачажым, Сарджай Сингх Джохалым, У ий дене саламлаш решитлен. Тудо открыткым конвертыш пыштен, клеитлен, адресым возен да почта ящикыш кудалтен. Серыш палемдыме адрес дене 60-шо, 70-шо да 80-шо ийлаште каен. Тудо ончыктымо верыш 1990 ий вашеш гына миен шуын. Сарджай Сингх Джохал пеш чот ӧрен ыле, очыни, но тудын колымыжлан [illegible] ий темын.

У ий пайрем... тюрьмаште

ДУАЛА. Бал-маскарад, художественный самодеятельностьын выступленийже, йӱштӧ кугызан пӧлекше — чылажат весела лийын У ий пайремыште. Ӧрыктарышыже тыште: тыгай пайремже тыглай верыште огыл, а Камерунысо ик эн кугу Дуала олан тюрьмаштыже эртен.

Камерунын тӱрлӧ кундемыштыже шочын-кушшо да тӱрлӧ амаллан кӧра тышке логалше-влак любительский оркестрын шоктымыж почеш мурeныт, куштеныт. Казаматыште шочшо хореографический ансамбль пызытсе да классический номер-влакым ончыктен. Оригинальный жанрын мастарже-влак ойыртемалтыныт. Номерыштым ончен, нунын ончычсо «тыгысе профессийыштын» могай лиймыжым вигак умылет.

Рецидивист-влакын «Ушан» театральный труппышт «Лӧдышыштӧ» пьесым модын ончыктен. Туштыжо мафийын кидыштыже «пешкыш» савырнышe самырык еҥ-влакын кочо пӱрымашышт нерген ойлалтеш. Исправительный учрежденийыште лач тыгай еҥже эн шуко. Пытартышлан поэтический конкурс лийын.

Представленийым шуко уна — заключенный-влакын йолташышт, родо-тукымышт, оласе общественностьын представительже-влак — онченыт.

(ТАСС).

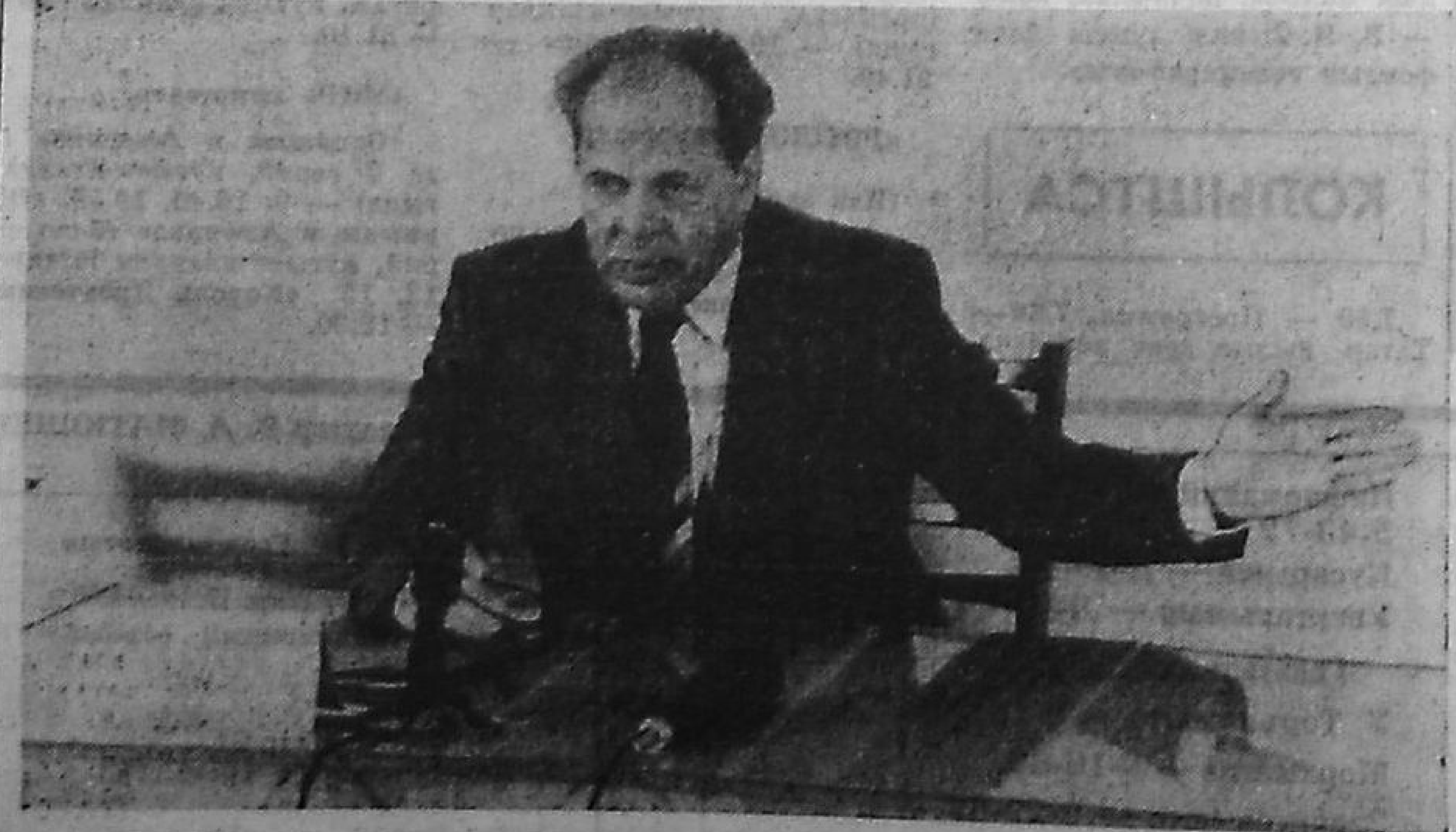

Чекист-влак да гласность

ДУШАНБЕ. Таджикский ССР КГБ-ште пресс-группа пашам ышташ тӱҥалын. У информационный служба госбезопасность пашаеҥ-влакын шкенышты инициативышт почеш ыштыме. Эреак пашам ыштыше пресс-группын тӱҥ задачыже тыгай: Таджикистанысе шемер-влакым республикысе чекистский орган-влакын пашашт дене эреак кумдан палдарен шогаш. Журналист-влаклан пресс-конференцийым эреак эртараш лийме. Ик тыгай вашлиймашке республикысе Госбезопасность комитет председатель, СССР калык депутат В. В. Петкель толын. Тудо массовый информаций средство-влакын представительыштын шуко тӱрлӧ йодышыштлан вашештен, Таджикистанысе чекистский орган-влакын пашаштым пужен уэмдыме нерген каласкален.

Журналист-влак выставкым онченыт. Туштыжо верботлыме агент-влак деч поген налме оружийым, оксам, наркотикым ончыктымо (пурла снимкыште).

СНИМКЫШТЕ: Таджикский ССР Государственный безопасность комитет председатель СССР калык депутат Владимир Викторович Петкель журналист-влакын йодышыштлан вашеш.

ТАСС-ын фотожо.

Поро эр, шочмо-кушмо элем,
Тыныслан перкан лийже жапет!
Перестройкын ал кече, уэм,
Ушан дене онча тӧрзашкет.

Курымлашке эре пеледалт,
Марий мланде — изи олыкем!
Кугу ешыште иле волгалт,
Йӧраталме марий калыкем!

„ПЕРЕСТРОЙКЫН САЛТАКШЕ"

Сергей дене лу ий вашлиялш пернен огыл ыле. Лумышо классым тунем лекмек, тудо торашке агрономлан тунемаш кайыш, а мый — Йошкар-Олашке, педагогический институтыш. Тылеч вара пӱрымаш нигузе ваш ыш ыште.

Тынар жап ужде илыме деч вара вучыдымын вашлиймашна шинчавӱдымат лукто... Э-э-э, чылажымат ойлет гын, намысышкат пурет. Кушан ужынаже маныда? Чылалан палыме верыште — автовокзалыште.

Шинчавӱдшӧ тӱналтыште лекте, а вара... Сергей, мыйын ӱмбакем кугешнен ончалын, шинчажым кумалтен, чоян йодылалтыш: «Мо, Петр Иванович, окно могай мылын, кызытат тугаяк комшар панта веле улат? Ни поправкыш кайымет, ни мочет — даром хлеб ешь, видимо?»

Мый, тыгай мутым колын, ончыч чот ӧрын колтышым. «Мо,— шоналтышым,— кунамсек тылат Петр Иванович лийынам?» Вара вӱремат ырен кайыш.

— Мыйын, — манам, — коям поген шинчаш жапем уке. Пашашке кажне кечын ныл меҥгым куржталам. Сиртартышыжлан школыштат кызыт тазалык шагат уло — шонто улат ма, самырык ма, садиктак. Да кояже мылам огешат кӱл.

— Тидыже модно, — ыштлалеш Сергей Петрович (мый «Петр Ивановичым» лийынам гын, тудымат ача лӱм дене ойлышаш), — но на какого черта тыланет ныл километрыш бегать? Бег — полезная вещь, мыят тидлак соглашаюсь. Но тыйже

чет уке. Кызыт работаю директором загот... конторы. Паша сидячий, мыланем, как счастливчику, логале. А квартира нерген мый заранее подумал. Сначала квартирым пуынешт ыле многоэтажкыште, а я ни в какую! Молан? Ходить далеко! Пел километр наре лиеш. Потом мыланем пошли на уступки. Квартирым пуышт в двухстах метрах от работы. Благоустроенный. Комфорт. Да, мом ойлаш? Мый столовыйышкыжат пешком не хожу. Сел в машину — и столовыйышто. Илыш вет, товарищ, чылалан тыгай пуалтын огыл.

— Сергей Петрович, — манам,— коклаш пурем гынат, вуеш ида нал. Тендан илыш философийда дене мый йӧршынак ом келше. Мыйын шонымаште, тый ушет дене чот нӱшкемынат, а капет дене утыждене кӱжгемынат. Каҥаш семын иктым ойлем: ушетымат пӱсемдаш, нелытетымат иземдаш уто огыл.

— Уке, — ыштлалеш йолташем, — так поступать нельзя, солидность йомеш. Тый помни, Петро, как Н. Островский сказал: «Жизнь дается один раз и ее прожить надо так, чтобы не было...»

— Но вет Островскийже мыланна «Ӱян мелнам кочмо» нерген огыл возен коден.

— Мало ли что мом возен? Илыш вашталт толеш, значит, Островскийымат поновому понимайыман. Так что не дури, друг мой милый. Илышым по-старому понимаешь, и не веет от тебя перестройкой.

Виктор Николаевым школыш коштмо ийла гычак палем ыле. Лишыл йолташак тунам лийын огынал, адакше тӱрлӧ ял гыч да почела классыш коштынна. Садлан пыжаш гыч кайык иге-влак чоҥештен лекмыла, школ гыч шаланен кайымек, тудын дене коклан-коклан гына я автовокзалеш, я Карай вуйысо остановкеш веле вашлийынна. Тыгай кӱчык вашлиймаште сайынже мутланенат от шукто. Санденак кужу жап кушто да кӧлан пашам ыштымыжымат пален омыл.

Но Совет Союз Герой З. Ф. Прохоровын шочмыжлан 80 ий теммым пайремлыме годым Карайысе культура дворецыш первый гана пураш логале. Омса лондемым вончышым да, манмыла, шинчам шарлыш — фойемак туге сӧрастарыме, ончен куанет.

— Мыняр тенгем тидлан вара пыштыме? Огыда пале?
— йодым тудо татлан пеленем лийше туныктышо П. И. Быков деч.

— Виктор ыштен вет чыла. Ярак чай. Тудо тыште художник. От пале мо? Ик классыште тунемда огыл мо?

— Николаев огыл?

— Тудо, тудо. Ой, пеш чаплын сӱретла, чеканитла. Теве кабинетышкыже пурен ончал вара.

— Ик классыштыже тунемын огынал, но шарнем. Эше тунамак ме, йоча-влак, «художник» лӱмым пуэнна ыле...

Кеч тораш кодын тунамсе пагыт, но йоча жапысе кажне кечыжак, очыни, шарнымаштына кунам-гынат угыч толын савырна. Теве Виктор нерген мут лекмек, школышто юарлыме пагыт шинча ончылан сӱретлалте. «Художник» лӱмым рвезылан арам огыл тушкалтыме ыле. Тудо чынжымак нигӧ деч сайын сӱретлен. Тудо жапыште ялысе школлаште альбом, чыя мойн лийын огыл ала-мо? Тыглай тетрадеш тӱрлӧ тӱсан карандаш дене сӱретлыме веле шарнымашеш кодын. Викторын, можыч, улмаш. Ала тудат тетрадь листашак карандаш денак сӱретлен. Но сӱретшым ончаш кугурак классыште тунемше-влакат коштыныт. Пырдыж газетат сӧрастарыме шотышто тудын «ӱмбалнак киен». Да кажне номер, манмыла, кугече муно гай лийын...

Тидлан жап ынде шуко эртен. Карай школ гыч лектын кайымыланак уже коло кумшо ий. Ӱмаште шыжым школланна шӱдӧ ий теммым палемдышт. Тушто туныктышо-влак дене пырля Николаевланат Почетный грамотым кучыктышт. Йоча-влакым сылнылыкым умылаш, тудым шке кид дене ышташ туныктен, шочмо школжылан полшен шогымыжлан. Пайрем деч вара тудын дене вашлияшак тыршышым. Пашажым ончыкташ кумылын келшыш.

— Только вет тыште чылажак уке. Икмыняр сӱретем культура министерстныште. Нуно Чебоксарыште выставкыште ончыктальтыныт. Южыштым колхозлан пуэнам, — мане.

Но культура дворецыште тудлан ойырымо пӧлемыш пурышна гын, выставкыш логалмыла чучо. Мо гана уке — сӱрет-влак пырдыжыштат кечат, тудын пелен кӱвар ӱмбалнат шогат, а кӱртньӧ лапчыкла, фанер оҥа гычше мом гына ыштыме огыл! Мый ӧрынат колтышым — неужели чыла тидым ик еҥ ыштен?

— Тыште мом ужат гын, чылажымат кок ий коклаште ыштыме. Художественный училищым пытарен мойн омыл. Ончычшо оформитель семын веле шогылтынам. Вара 1987 ийыште ала-кузе сӱретлаш кумыл лекте. Тунамак шканем «Шыже» манын лӱмдымӧ сӱретлан пижым. Икмыняр жап гыч ямде лие. Сӱретлыме коклa гычак прикладной искусство денат заниматлаш тӱҥгальым,—каласкала Виктор Иванович.

Айдеме моктана але уке — садак шижат. Шкеж деке кугешнымыжым шылташ кеч-мыняр тырша гынат, чын тӱсшым иктаж-мо дене садак ончыкта. А Николаевын шкеж нерген каласкалымыж годым тидын нерген отат шоналте — школ ийласе прослалыкше тугак кодын. Тудо ончычсо семынак кугешнен, моктанен моштыдымо айдеме. Талантан еҥ-влак, очыни, чылан тыгаяк улыт — вожылшырак, проста, нимом тойыдымо.

— А чыжым ойлаш гын, мый чыла тидын дене шкемым утарышашлан кӧра заниматлаш пижым. Ватем ден еш илышым шотыш конден ышна мошто — ойырлышна. Кок ӱдырем аваж дене кодыч. Чот йӧратем нуным, кызытат миен коштде ом чыте. Кеч авашт весылан марлан лектын. Ойырлымек, первый жапыште пеш ойгырышым. Подылаш тӱҥгальым. А вара шижым — келгыш каен кертеш. Вот и пижым пашалан. Кажне йӱдын шагат-кокыт марте але сӱретлем, але калай гыч иктаж-мом ыштем ыле. Да кызытат тыгак. Чылажымат мӧҥгыштӧ ыштем — мешайыше уке. Тышке ямдыжым веле кондем,— мут ярымжым рончa художник, а шинчаштыже я шӱлык тул чӱкталтеш, я куан палдырна.

ЯЛЫСЕ ХУДОЖНИК

Оҥгай еҥ дене вашлиймаш

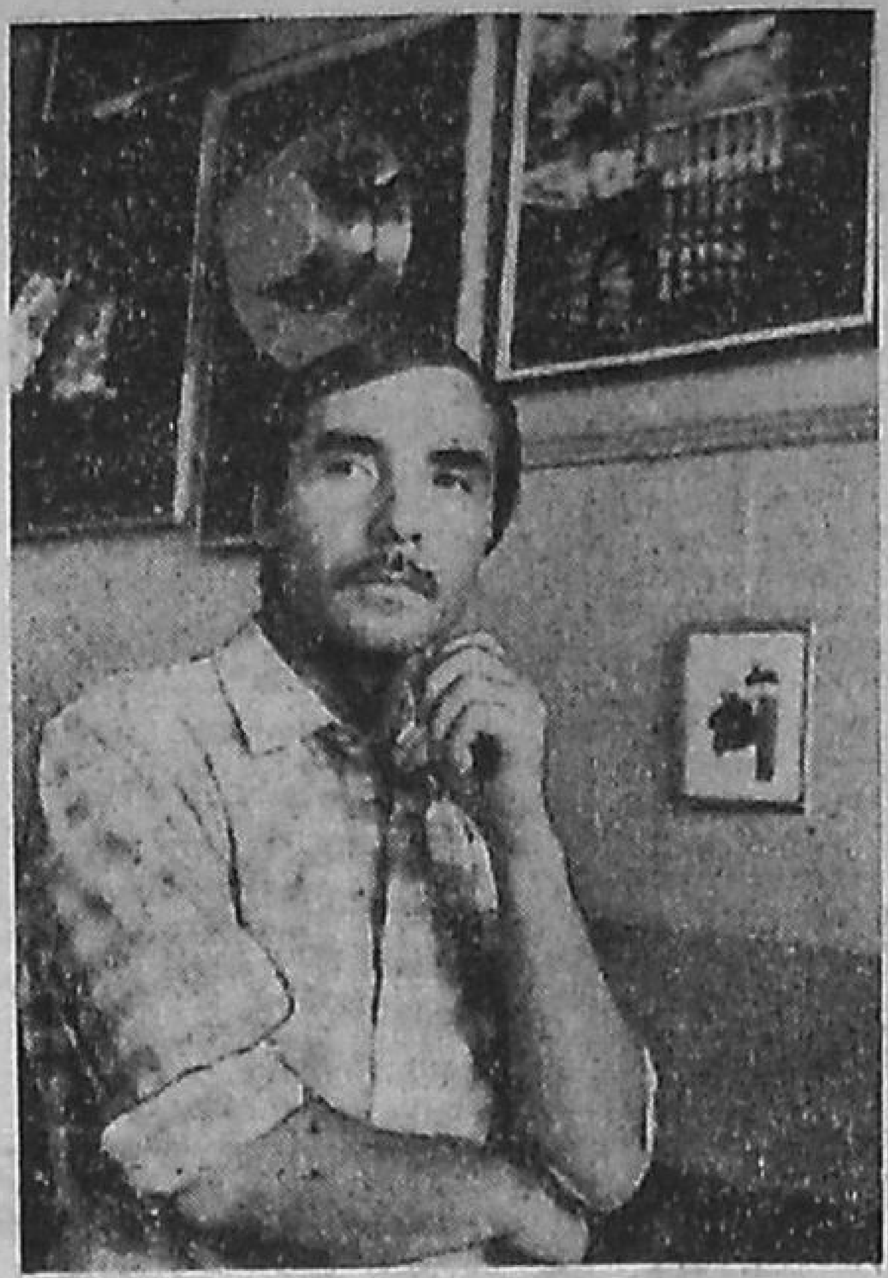

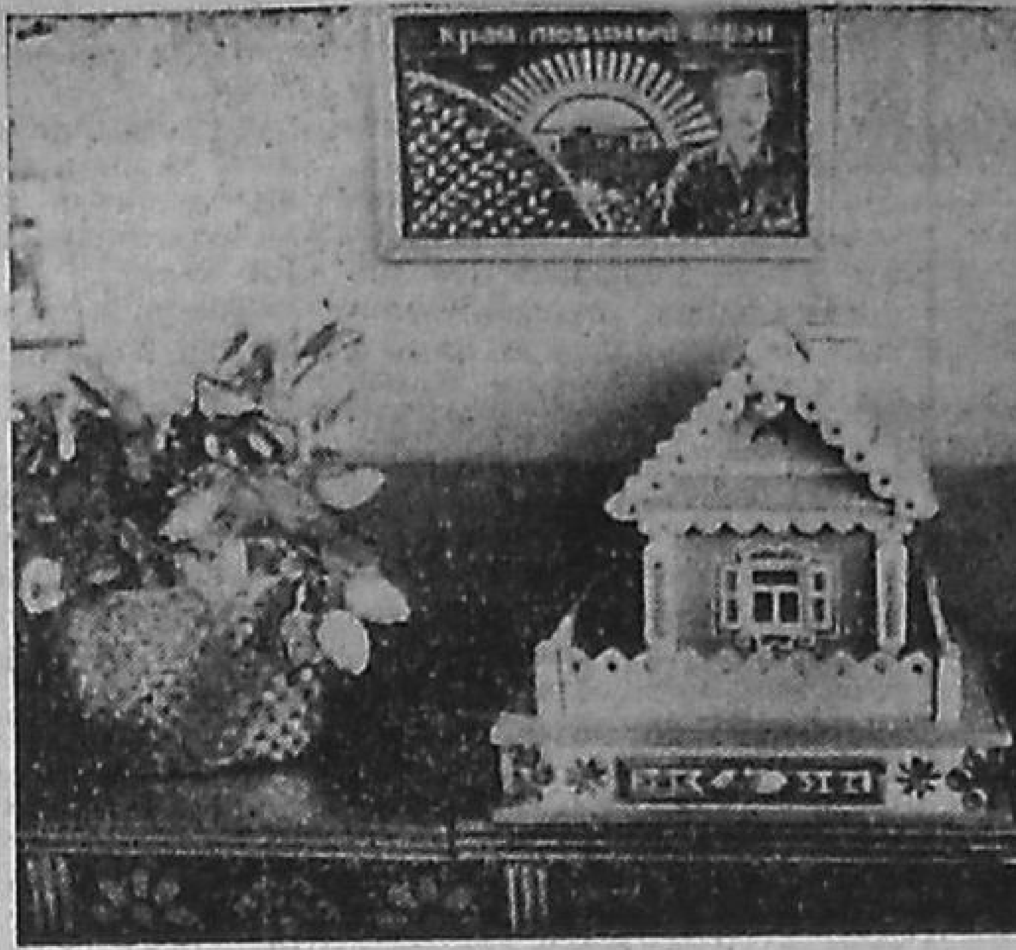

Кутырымо коклa гычак произведенийже-влакым (кугемдем манын ида шоно, кажне пашаже чынжымак искусство произведений) ончена. Теве «Шошо» але «Кавде тӱс» картиныже-влакым ужын, кумылет тодылалтеш. Ала мый утыждене сентиментальный улам? Но туныктышо-влак да моло деч кольым вара: Виктор Иванович чынжымак чонеш логалшын сӱретла. Таклан огыл пашажым тӱрлӧ выставкылаште кӱкшын аклыме. А сӱретше-влакат, кидпашажат шуко вере ончыкталтыныт.

А пӧлемыштыже кунаре пеледыш еҥшашыже! Астра, гвоздика да роза, роза, роза...

— Эн йӧратыме пеледышем, а молан лач тудо келша — каласен ом керт,— роза-влакым ончыктен, манеш.

Пеледыш-влак пакчаш але кӧршӧкеш ончен куштымо огытыл. Нуным калай гыч ыштыме, но ялт илыше гай улыт. А теве тыгаяк уржа кылта шога.

— Ик уржа парчам 150—160 ужаш гыч ыштыман. Кужун шинчылташ логалеш, вашке шукташ ок лий. Но уже коло парчам ыштенам. Эше иктаж лучкым ешарынем. Тыгак тӱҥгалме сӱрет-влакат улыт. Теве «Йӧрата, уке...» пашамым вашке мучашке шуктем. Вара «Йоча годсо изеҥер», «Вучен шуктен огыл» картина-влакым тӱҥгалаш шонем. Могай лийшашыштым шинча ончылнем ужам...

Викторын шыма йӱкшӧ изеҥер шыргыктымыла шокта да каласкалымыж почеш мыят ончыкылык картиныже-влакым ужаш тӱҥгалам. Теве, шинча ончылнемак. Ончычсо семынак чоным пыштыман лийшаш улыт. Кузе уке гын, вет нуно адакат шочмо кундемжылан пӧлеклалтше лийыт. Ойлат, кажне сӱретыштыже пошкудыжо-влак лишыл вер-шӧрыштым ужыт, южышт шкеныштымат палат.

— Виктор, а молан художественный училищыш пурен отыл?

— Ялыште шочын-кушшо рвезе ӧрынам чай. Вара пеш шонышым да жап эртымыла чучо.

— А сӱретлаш иктаж-кӧ туныктен мо?

— Кок туныктышем уло. Иктыже — Иван Прокопьевич. Шарнет, школышто рисованийым туныктыш. Лач тудо кидем лывыртыш, чонешем сылнылыкым ычалме кумылым ылыжтыш. Эре моткоч порын шарнаш тӱҥгалам. А весыже — Иван Ямбердов. Тудым республикыштына ик мастар художниклан шотлем. Профессиональный мастарлыклан тудын деч тунемаш тыршем.

Тыге курым гыч курымыш. Мастар пелен мастар кушкеш. Ӱшанем: Виктор Иванович Николаев нергенат илен-толын иктаж-кӧ тыгак ойлаш тӱҥгалеш.

И. АЛЕКСЕЕВ.

Снимкылаште: художник В. И. Николаев; тудын икмыняр пашаже.

Ф. Шамкаевын фотожо.

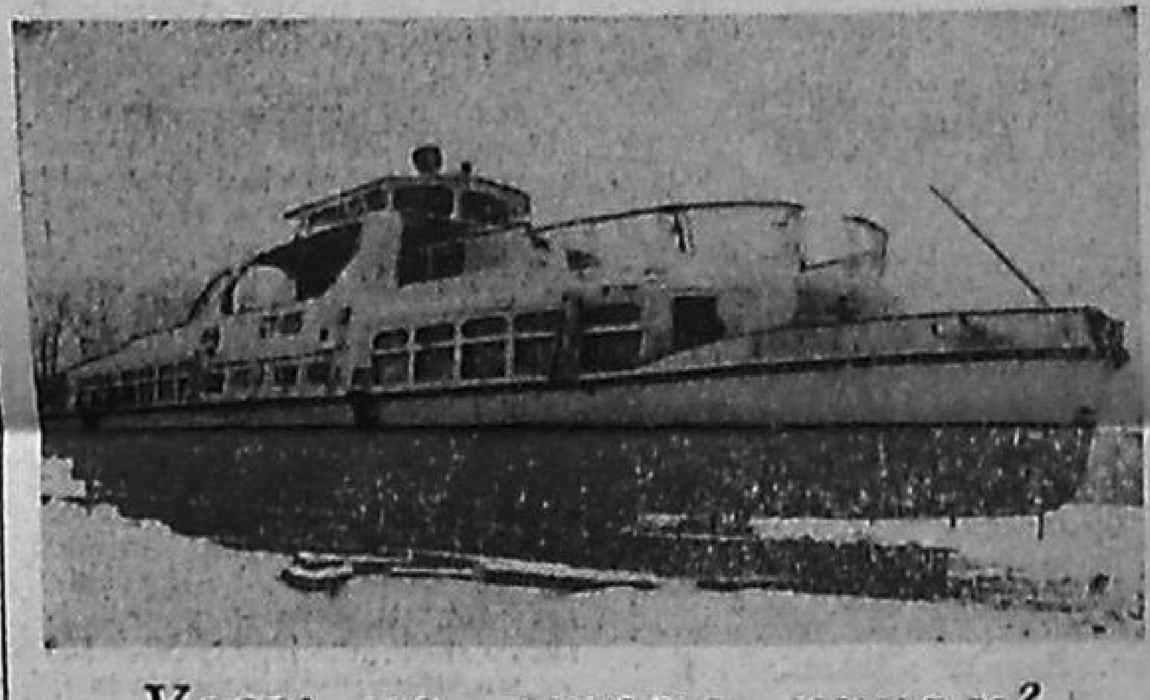

Увер: мо, кушто, кунам?

ВӰД ТОЛКЫН ВУЧА

Шернур велыш Йошкар-Ола гыч лекмаште, автобус шогалме тураште икмыняр жап ончыч судно шога ыле. Кызыт огеш кой. Кушко наҥгайыме? Вес йодыш: молан конден шогалтыме ынам?

хацизаций» трестысе икымше управленийын пашаеҥышт. Помарысе нефтяник-влак полшеныт.

А шошым теплоходым вӱдыш волтат. Эре шогымо верже Сомбатхей микрорайон воктенысе пуш станций лиеш. Йодын кертыт: эгер мучашко коштын кертеш мо? Кертеш. Красноармейский уремысе кӱвар йымачын гына икмыняр келгемдаш кӱлеш. Тидлан земснарад дене вӱд йымал мландым тулен налыт. Теплоходлан шогаш причал ышталтеш.

Ойлышым: теплоход — прогулкылан келыштаралтше. Кок палубан. Бортышкыжо шӱдӧ витле пассажирым налын кертеш. Тушто буфет пашам ышташ тӱҥгалеш. Тыгай канышыже поснак йоча-влаклан келшышаш. Ик рейслан лач шагатым ойыраш палемдыме. Оҥгай верлаште шогалмекыже, каны-

„Марийская правда" газет воза

Тачe газетын лӱмын ямдылыме рушарня выпускышто первый гана лектын. Тушто шуко оҥгай материал печатлалташ тӱҥгалеш. Тидын нерген ойлалтеш лудшо-влаклан лукмо ужмашыште.

Ну а тачысе тӱҥ материал-влак калыклан кӱлшӧ сатум ыштен лукмо, порылык, яра жапым пайдалын эртарыме нерген каласкалат.

«Газетыште газет. Йошкар-Ола: кече почеш кече» у раздел лектын.

Лудшо-влаклан «Кодшо курымышто, кидешлумшо ийыште...» материал оҥгай лийшаш. Тудын авторжо шӱдӧ ий ончыч Марий кундем нерген куэ возымо нерген каласкала.

Номерыште тыгак тӱрлӧ уверым, специалист-влакын ой-каҥашыштым лудаш лиеш.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

17.15 — Поро кас. 17.55 — Радиом колыштмо-влакын йодмышт почеш музыкальный программа. 18.35 —

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«И вся любовь» — 9. 16.20. 18.20. «Ералаш» киносборник — 11 (йоча сеанс). «Дали по прозвищу «Крокодил» — 12.30. 14.30. 20.20.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Раз, два — горе не беда» — 9. 11. 15. «Легенда о белом драконе» — 13 16.50. «Однажды в Америке» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 18.30. 21.10.

«МИР» кинотеатр

«Коронный номер» — 9. «Фани и Александр» — 10.20. 20. «Мария Мирабела» — 14. «Убегающий август» — 16. «Брак по-итальянски» — 18.

КИНОЛЕКТОРИЙ

«Лиловый шар» — 15. «Маленькая Вера» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 17.

Петр Иванович, оғыно могай кыльыч, кызытат тугаяк номарлан паита веле улат? Ни поправкыш кайымет, ни мочет — даром хлеб ешь, видимо?»

Мый, тыгай мутым колын, ончыч чот ӧрын колтышым. «Мо,— шопалтышым.— кунамсек тылат Петр Иванович лийынам?» Вара вӱремат ырен кайыш.

— Мыйын, — манам, — [illegible] уке. Пашашке кажне кечын мый менгым курыкталам. Сартыштымлан школьышат кызыт тазалык шагат уло — шонгго улат ма, самырык ма, садиктак. Да коляже мылам огешат кӱл.

— Тидыже модно, — ыштылеш Сергей Петрович (мый «Петр Иванович» лийынам гын, тудымат ача лӱм дене ойлышаш), — но на какого черта тыланет ныл километрыш бегать? Бег — полезная вещь, мыят тидлан соглашаюсь. Но тыйже ынде со стажем работник, а до сих пор квартиру не получил, тидыже вообще невозможный явлений. Ончыч, колхозышто агрономлан ыштымем годым, мыйымат совесть мучила: «Ах, почему я здесь в колхозе нахожусь, кӧлан мый кӱлам?» А тый на меня посмотри, кызыт могай улам?! Пашам по специальности ом ыште, агрономлан работать нимогай рас[...]плыш философ[...] мый йӧршынак ом келше. Мыйын шонымаште, тый ушет дене чот нӱшкемынат, а капет дене утыждене кӱжгемынат. Кангаш семын иктым ойлем: ушетымат пӱсемдаш, нелытетымат иземдаш уто огыл.

— Уке, — ыштылеш йолташем, — так поступать нельзя, солидность йомеш. Тый помни, Петро, как Н. Островский сказал: «Жизнь дается один раз и ее прожить надо так, чтобы не было...»

— Но вет Островскийже мыланна «Ӱян мелнам кочмо» нерген огыл возен коден.

— Мало ли что мом возен? Ильш вашталт толеш, значит, Островскийымат поновому понимайыман. Так что не дури, друг мой милый. Илышым по-старому понимаешь, и не веет от тебя перестройкой.

— Ах, теве кузе? Туге гын тыят шкендым перестройкын салтакшылан шотлет? Ну, тыйын семын шонышо-влак перестройкым ыштат гын, илышыште вашталтышым вучыман огыл...

Коктын кид кучыдеак чеверласен ойырлышна.

П. СТОЛЯРОВ.

Волжский район,
Кӱшыл Азъял.

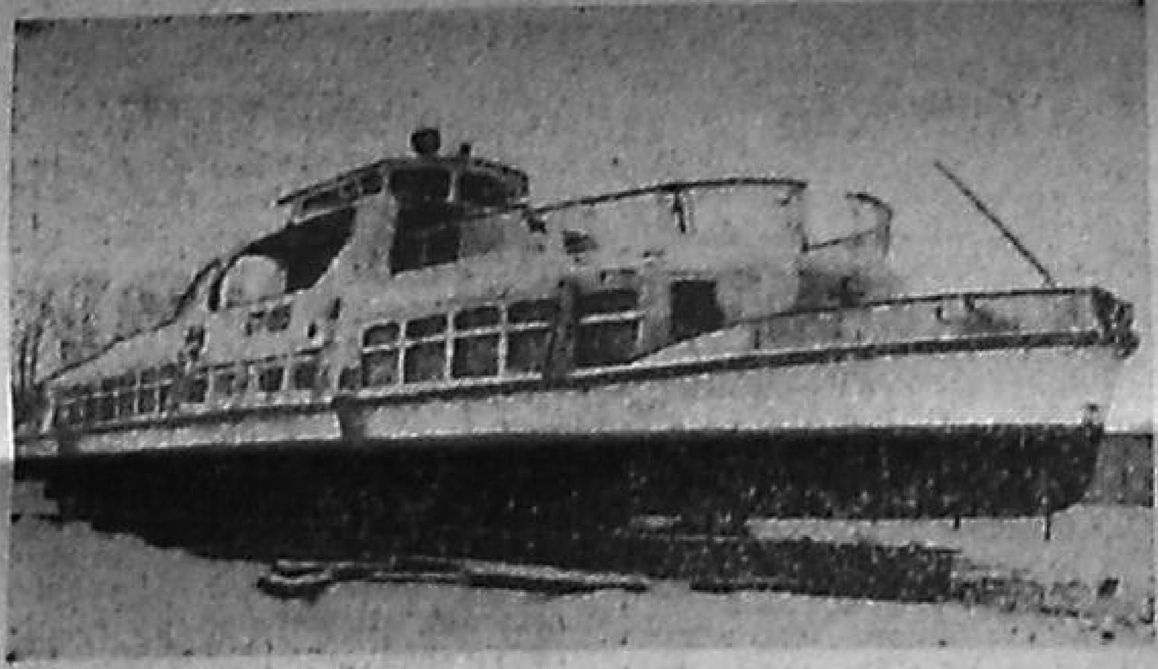

Увер: мо, кушто, кунам?

ВӰД ТОЛКЫН ВУЧА

Шернур велыш Йошкар-Ола гыч лекмаште, автобус шогалме тураште икмыняр жап ончыч судно шога ыле. Кызыт огеш кой. Кушко нангайыме? Вес йодыш: молан конден шогалтыме улмаш?

Г. ЧЕМЕКОВ.

Шернур район.

Вашмутым **Йошкар-Ола горисполкомын культура отделжым вуйлатыше Т. М. ТИРАЦУЯН** пуа:

— Судно — ПТ-165 теплоход. Столицыштына илыше да унаже-влаклан тудым Чебоксар пӧлеклен. Пӧлеклен шемер-влакым Изи Какшан мучко кандарен коштыкташ. Теплоходым ондак Звенигово олаште, С. Н. Бутяков лӱмеш заводышто олмыктымо. Тидлан оксам витамин, механический, полупроводник прибор завод-влакын, шыл комбинатын, моло предприятий ден организацийын коллективышт ойыреныт. Кокшайск гыч кондаш «Верхневолгосантехмонтаж» трестын, «Марспецстроймеханизаций» трестысе икымше управленийын пашаеҥышт, Помарысе нефтяник-влак полшеныт.

А шошым теплоходым вӱдыш волтат. Эре шогымо верже Сомбатхей микрорайон воктенысе пуш станций лиеш. Йодын кертыт: эгер мучкыжо коштын кертеш мо? Кертеш. Красноармейский уремысе кӱвар йымалне гына икмыняр келгемдаш кӱлеш. Тидлан землярад дене вӱд йымал мландым тулен налыт. Теплоходлан шогаш причал ышталтеш.

Ойлышым: теплоход — прогулкылан келыштаралтше. Кок палубан. Бортышкыжо шӱдӧ витле пассажирым налын кертеш. Тушто буфет пашам ышташ тӱҥалеш. Тыгай каныштке поснак йоча-влаклан келшышаш. Ик рейслан лач шагатым ойыраш палемдыме. Оҥгай верлаште шогалмекыже, каныше-влак серыште кӱчык жапым пайдалын эртарен сеҥат. Экипаж? Капитан-механик, ныл матрос-рулевой улыт. Нунак теплоходым навигацийлан ямдылат. Конешне, суднылан оҥгай лӱмымат пуаш уто огыл. Шке ойыштым шемер-влак темлен кертыт.

Снимкыште: теплоход кызытеш «кана».

А. Щербаковын фотожо.

КРОССВОРД

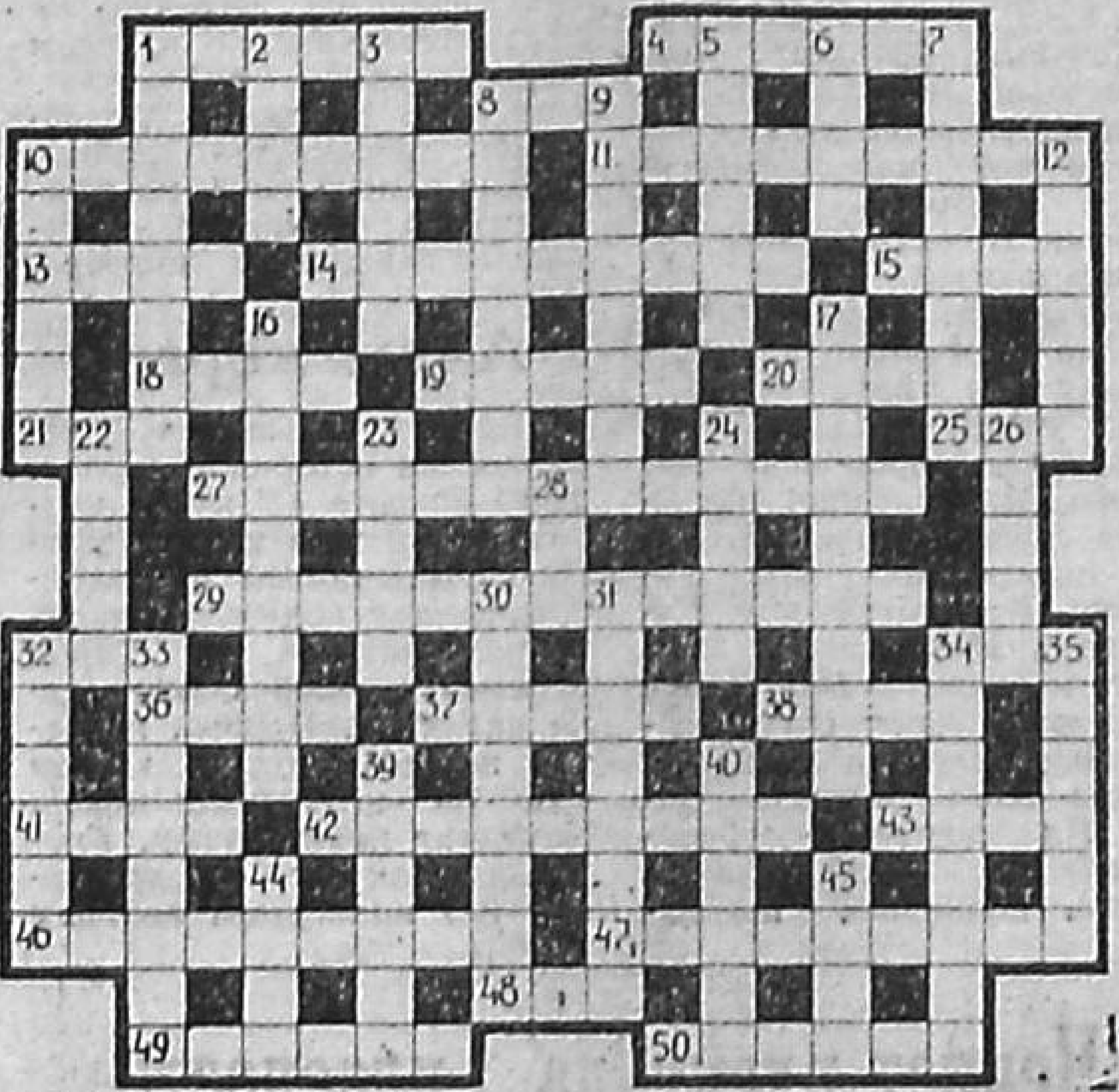

Шола гыч пурлашке: 1. Моклака. 4. Электродвигательын ик тӱҥ ужашыже. 8. Столярын ӱзгарже. 10. Энергийым лукшо машина. 11. Погынымашым эртарыме порядке. 13. Ончыкылык пагытлан ямдылыме пого, арвер, окса. 14. Музыкальный йӱк-влакын келшыдымын йонгалтмышт. 15. Чон шижмаш. 18. Смоленский областьысе эҥер. 19. Устан ыштыме трюк. 20. Курык марий писатель. 21. Шерге коваштан янлык. 25. Лышташан пушеҥгын шӱмжӧ. 27. Шке нерген возымаш. 29. Партийный гимн. 32. Лышташан пушеҥге. 34. Сутка ужаш. 36. Средиземный теҥызысе остров. 37. Столярын але слесарьын кучылтмо ӱзгар. 38. Искусствын видше. 41. Кугемдыше ӱпда. 42. Республикысе райгазет. 43. Кугу вий. 46. У Торъял районысо ял. 47. С. Г. Чавайнын пьесыже. 48. Условий, амал. 49. Иктеш чумырымо сведений. 50. Эрвел калык йомакысе персонаж.

Кӱшыч ӱлыкӧ: 1. Пасушто кушшо ледыш. 2. Музыкальный произведений. 3. Союзный республика. 5. Сурт кӧргыштӧ кучылтмо пу дене ыштыме ӱзгар. 6. Пайдале насекомый. 7. «Марий коммуна» газетын тематический страницыже. 8. М. Рыбаковын «Морко сем» драмыж гыч персонаж. 9. РСФСР-ысе областной центр. 10. Действийым ончыктышо мут. 12. Спортысо специалист. 16. Испанийысе административно-территориальный единица. 17. Кочкышым ямдылыме мастарлык. 22. Кечывалвел Китайысе ола. 23. Пӱртӱс явлений. 24. Воинский званий. 26. Ӱмылка. 28. Кышыл, тӱшка. 30. Европысо эл. 31. Вӱд витыдыме вичкыж материал. 32. Окна рама. 33. Йошкар-Оласе магазин. 34. Вожсаска. 35. Скульптура. 39. Шоган тукым кушкыл. 40. Лышташан чодыра. 44. Лийме вер. 45. Транспортерын тӱҥ ужашыже.

А. СЕРГЕЕВ ямдылен.

Морко район,
Элесола.

31 ДЕКАБРЫШТЕ ПЕЧАТЛАЛТШЕ КРОССВОРДЛАН ВАШМУТ

Шола гыч пурлашке: 2. Уна. 5. Мыскара. 8. Пӧлек. 9. Завод. 12. Номер. 13. Амбар. 18. Корка. 19. Каван. 21. Обой. 22. Увер. 25. Карандаш. 26. Ончылмут. 28. Немыр. 30. Клевер. 31. Лазо. 32. Омаш. 33. Крылов. 37. Магнитогорск. 39. Подполковник. 40. Кашта. 41. Посол. 42. Лента. 43. Арама.

Кӱшыч ӱлыкӧ: 1. Упыка. 3. Мыжер. 4. Арбан. 6. Сӧрем. 7. Йокма. 10. Пошкудо. 11. Каланча. 14. Полан. 15. Блокнот. 16. Суворов. 17. Сабля. 20. Балерина. 21. Ошма. 23. Рота. 24. Шуарсола. 27. Шергаш. 29. Кленча. 30. Комик. 34. Вакса. 35. Модо. 36. Опыт. 38. Кол. 39. Пыл.

«Марийская правда» газет воза

Тачε газетын лӱмын ямдылыме рушарня выпускшо первый гана лектын. Тушто шуко оҥгай материал печатлалташ тӱҥалеш. Тидын нергенак ойлалтеш лудшо-влаклан лукмо ужмашыште.

Ну а тачысе тӱҥ материал-влак калыклан кӱлшӧ сатум ыштен лукмо, порылык, ярa жапым пайдалын эртарыме нерген каласкалат.

«Газетыште газет. Йошкар-Ола: кече почеш кече» у раздел лектын.

Лудшо-влаклан «Кодшо курымышто, ияешлумшо ийыште...» материал оҥгай лийшаш. Тудын авторжо шӱдӧ ий ончыч Марий кундем нерген куае возымо нерген каласкала.

Номерыште тыгак тӱрлӧ уверым, специалист-влакын ой-каҥашыштым лудаш лиеш.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 8.00 — Спорт чыланлан. 8.20 — Ритмический гимнастика. 8.50 — «Спортлото» тираж. 9.00 — Эрдене эрак. Йоча-влаклан передача. 10.00 — Совет Союзлан служитлем. 11.00 — Музыкальный программа. 11.30 — «Вокруг света». Альманах. 12.30 — Тазалык. 13.15 — «Батальоны просят огня». Худ. телефильм. 3 да 4 серий. 15.30 — Педагогика чыланлан. 16.30 — Ялысе илыш. 17.30 — «Новогодние приключения Вити и Маши». Худ. телефильм. 19.35 — Оркестр шокта. 19.50 — «Житие Доп Кихота и Санчо». Худ. телефильм. Кокымшо фильм. 1 серий. 21.00 — 7 кече. 22.00 — «Стечение обстоятельств». Худ. фильм.

12 канал. 8.00 — Зарядкыш шогал. 8.15 — Док. фильм. 8.45 — Мультфильм. 9.05 — «Чужая. Белая и Рябой». Субтитран худ. фильм. 10.40 — Док. телефильм. 11.30 — Йоча-влаклан фильм. «Бронзовая птица». 3 серий. 12.35 — Н. В. Гоголь. «Мертвые души». Фильм-спектакль. 14.25 — Реклама. 14.30 — Видеоканал. Эфирыште — Совет Россий. 17.00 — «Планета». Тӱнямбал программа. 18.00 — Стадионышто — мотокросс. 18.40 — Концерт. 18.55 — Мультфильм. 19.45 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.00 — В. И. Ленин лӱмеш йоча фондын телемарафонжо.

КОЛЫШТСА

7.30 — Программа. 7.33 — Татар йылме дене передача. 17.15 — Поро кас. 17.55 — Радиом колыштшо-влакын йодмышт почеш музыкальный программа. 18.35 — Увертарымаш.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр

«Дед Мороз и Санта Клаус» — 10, 12, 14.

Изи сцена

«Спокойной ночи, мама» — 19.

8 январьыште

«Дед Мороз и Санта Клаус» — 10, 12.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр

«Щелкунчик» — 12.
«Дорогая Памела» — 18.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр

(Кугу зал)

«Полет навигатора» — 9, 14, 16, 18. «Пугала» — 11 (йоча сеанс). «Двенадцать месяцев» — 12.30 (йоча сеанс). «Жикина династия» (премьера, кугыеҥ-влаклан гына) — 19.50. «Разиня» — 21.40.

«РОССИЯ» кинотеатр

(Изи зал)

«Разиня» — 10, 18.30, 20.20. «Полет навигатора» — 12. «Человек со звезды» — 14.30, 16.30.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«И вся любовь» — 9, 16.20, 18.20. «Ералаш» киносборник — 11 (йоча сеанс). «Даньди по прозвищу «Крокодил» — 12.30, 14.30, 20.20.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Раз, два — горе не беда» — 9, 11, 15. «Легенда о белом драконе» — 13, 16.50. «Однажды в Америке» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 18.30, 21.10.

«МИР» кинотеатр

«Коронный номер» — 9. «Фани и Александр» — 10.20, 20. «Мария Мирабела» — 14. «Убегающий август» — 16. «Брак по-итальянски» — 18.

КИНОЛЕКТОРИЙ

«Лиловый шар» — 15. «Маленькая Вера» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 17.

8 январь гыч

«РОССИЯ» кинотеатр

(Кугу зал)

«Жикина династия» (кугыеҥ-влаклан гына) — 9, 14.20, 16.20, 18.10, 19.50, 21.20. «Легенда о белом драконе» — 10.50 (йоча сеанс). «До первой крови» — 12.40 (йоча сеанс).

«РОССИЯ» кинотеатр

(Изи зал)

«Любимый раджа» (1 да 2 серий) — 9.30. Кужемдыме сеанс: «В цирке только женщины», «Опаленные Кандагаром» — 12.20. «Любимый раджа» (1 да 2 серий) — 14.50, 17.40, 20.20.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Зеленый луг» — 9. «Король скачек» — 10.30, 14.40 (йоча сеанс). «Кинг-Конг» (1 да 2 серий) — 12, 16, 21.10. Кужемдыме сеанс: «Маленькая Нина», «Утраченные грезы» — 18.40.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Короткое замыкание» — 9, 16.50. «Бесстрашный атаман» — 11, 15. «Чудесный лес» — 13. «Однажды в Америке» (1-ше фильм, кугыеҥ-влаклан гына) — 18.30. «Однажды в Америке» (2-шо фильм, кугыеҥ-влаклан гына) — 21.10.

«МИР» кинотеатр

«Однажды в Америке» (1 да 2 серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 9, 16.40, 19.50. «Однажды в Америке» (3-шо серий, кугыеҥ-влаклан гына) — 12, 15. «Король Дроздовик» — 13.30.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:
424000 Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20
Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17 412.
Газетын индексше 52710

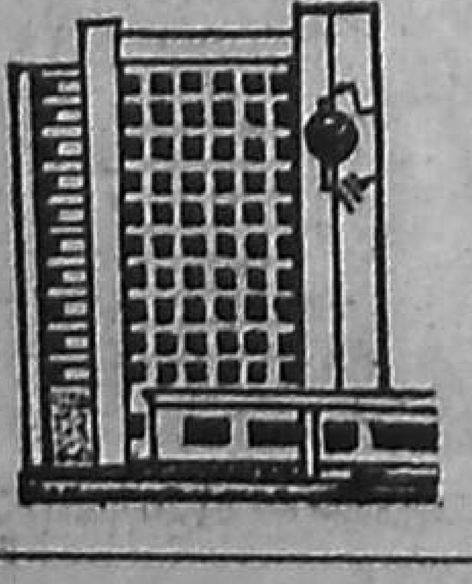

Телефон-влак:
Редактор — 5-08-40
Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26
Приемный — 5-37-91
Ответственный секретарь — 5-35-73
Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:
Партийный илыш — 5-53-18
Идеологический — 5-54-34
Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89
Аграрный — 5-29-77
Совет паша да быт — 5-42-22
Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72
Кусарыше — 5-39-55.
Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:
У Торъялыште — 9-15-19.
Моркышто — 9-16-86.
Звениговышто — 9-22-83.
Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже
424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.
Э—00009. Заказ 1033.